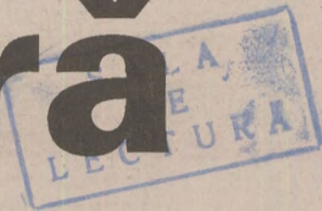

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

20-26 septembrie 1995
(Anul XXVIII)

37

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

FESTIVALUL GEORGE ENESCU

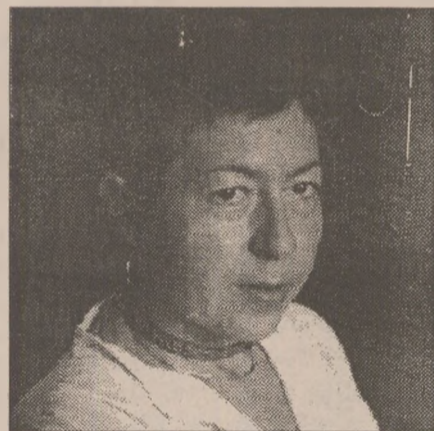

Oedip în regia lui Andrei Șerban

(pag. 13)

Cu Horia
Andreescu despre
muzică și adevăr

(pag. 8-9)

O zi din viața lui Nicolae Breban

(pag. 3)

Poezii de
Angela
Marinescu

(pag. 4)

Festivalul de la Veneția - 1995

LUMI SEPARATE

(pag. 14-15)

Conferențiarul
de Berevoiești

(pag. 2)

În jurul unui spectacol

AM PUBLICAT în numărul de săptămîna trecută al *României literare* scrisoarea deschisă pe care Andrei Șerban mi-a adresat-o o zi după premiera oficială de la Opera Națională a spectacolului său cu *Oedip*-ul enescian. Editorialul de față poate fi considerat un răspuns. Dacă n-am folosit aceeași formulă, este pentru că, în definitiv, tulburătoarea scrisoare a lui Andrei Șerban aștepta mai degrabă un comentariu decît un răspuns propriu-zis. Comentariile n-au lipsit, de altfel, după memorabilul spectacol și după neprevăzutul gest al regizorului, din final, cînd a mulțumit președintelui Iliescu, aflat la premieră, pentru a fi intervenit personal ca *Oedip* să poată fi realizat.

Gestul lui Andrei Șerban a șocat, ca și spectacolul său, pe multă lume. Trebuie să recunosc că și pe mine. Vreau să spun limpede, din capul locului, un lucru: nu faptul de a-i fi mulțumit președintelui, fără de care *Oedip* ar fi rămas un proiect, mi s-a părut nepotrivit; era, în fond, vorba de recunoașterea unui adevăr și de o politețe elementară; doar că Andrei Șerban n-a spus, cu acest prilej, întregul adevăr, și anume că, numai într-o țară care continuă tradiția comunistă a unui lider politic atotputernic, finalizarea unui act de cultură stă în mîinile instituției supreme din stat.

Tocmai la nefirescul acestei situații se referă, în scrisoarea sa, Andrei Șerban, regretînd nu politețea din seara premierii, ci o prea mare subtilitate care i-a întunecat, în loc să-l clarifice, gestul de la sfîrșit. Andrei Șerban este un om de teatru și a recurs la un procedeu cunoscut teatrului. Ca și regele din *Hamlet*, pentru care reprezentația actoricească pusă la cale de prințul Danemarcel constituie o oglindă capabilă a-i arăta incestul și crima de care se făcuse vinovat, președintele României a putut vedea cu ochii săi, în *Oedip*-ul lui Andrei Șerban, imaginea unui sistem bazat pe crimă și incest și care nu este, val, doar acela din vechea Eladă. Și Molière a trebuit să mulțumească suveranului în debutul premierii cu un *Tartuffe* incendiar. Într-o astfel de tradiție s-a înscris, în definitiv, Andrei Șerban. Mulțumirile adresate președintelui se cuveneau înțelese în lumina spectacolului abia încheiat, și care reprezintă o critică virulentă, una dintre cele mai directe, a totalitarismului comunist.

Dacă nu s-a întîmplat așa, și Andrei Șerban a fost nevoit să revină, în scrisoarea deschisă, asupra semnificațiilor gestului său, este, din păcate, pentru că în România actuală amintirea unui trecut, în care de bunăvoința șeful de stat atîrnă absolut totul, se dovedește mai vie decît orice procedeu teatral, fiindcă realitatea este trăită nemijlocit și nu în ficțiune. Acest fapt explică nedumerirea mea și a altora. Deși la intrarea în sala Operei se afla un detector de metale și bodyguardii prezidențiali blocaseră accesul pe culoarul unde se afla loja în care stătea președintele, nu similitudinea dintre această realitate și ficțiunea de pe scenă a atras luarea aminte a spectatorilor, ci similitudinea dintre deferența obligatorie arătată de atîția mari artiști liderilor politici din regimul comunist și din regimul actual.

În ce mă privește, cred că scrisoarea lui Andrei Șerban pune capăt neînțelegerilor. Îi mulțumesc de a mi-o fi încredințat. Din nefericire, nu toți admiratorii săi vor fi de acord cu mine, unii, fiindcă nu vor citi scrisoarea, alții, fiindcă, prea surprinși de finalul premierii, nu vor vrea să-și modifice opinia.

Conferențiarul de Berevoiești

A PROPIEREA alegerilor produce tot felul de efecte. Bizarre. Nu e vorba doar de mai mult sau mai puțin fireștile divisiuni numite "campanie electorală". Prevăzător, adept al formulei "acum sau niciodată", partidul de guvernământ a pornit o vastă campanie de confiscare a instituțiilor, obiectivelor economice, ba chiar și a persoanelor. Valul de arestări abătute asupra directorilor de bănci ori întreprinderi de stat rentabile e parte din acest plan de acaparare a tuturor surselor de venituri. Un director de bancă arădean, arestat în umră cu două-trei luni și eliberat de curând, spunea că unul dintre capii județului îi mărturisise cu cinism că, de fapt, nimeni nu avea nimic cu el, ca persoană. Pur și simplu, potențaii zilei aveau nevoie de postul lor. În schemele mafioate ale celor de la putere, funcția cu pricina era considerată de "importantă" strategică pentru soarta viitoare a alegerilor.

Există, însă, și o "orientare" individuală în acest câmp al marilor interese. Din mers, cițiva dintre protagoniștii de marcă ai scenei politice au început să convertească mult-trîmbițata protecție socială în (auto)protecție individuală. Vorba unuia dintre activii membri ai guvernului Văcătoiu, la un chef: "Acu' e momentu', băieți. Cine știe dacă la alegerile viitoare ieșim tot noi!"

Noi știm mai bine decât ei cine "va ieși" la alegerile din 1996, dar nu putem decât să admirăm spiritul de prevedere al celor care au ruinat țara. Vă mai aduceți, probabil, aminte că în urmă cu câteva luni "profesorul" Virgil Măgureanu a fost angajat conferențiar la Universitatea din București. Ziarele au scris și nu prea despre această stranie avansare în jos. Lăsînd de-o parte unicitatea cazului (un profesor universitar e promovovat conferențiar!), probabil că lumea și-a zis: "Dacă e conferențiar o nulitate precum Dumitrașcu, de ce n-ar fi și Măgureanu!" Mai ciudat e că nu sîntem prea siguri că directorul S.R.I. îndeplinește condițiile științifice ale postului pe care l-a ocupat cu atîta seninătate. Nu știm dacă cele două sau trei cărți de specialitate cerute de minister există în bibliografia d-lui conferențiar. Și dacă există (le-am căutat, însă înafara unei broșuri de popularizare a ideilor partidului comunist român n-am găsit nimic!), ar fi instructiv de văzut ce conțin ele. Ar fi de-a dreptul palpitant să aruncăm o privire prin bibliografia folosită, și, nu în ultimul rînd, să vedem pe ce direcție "democratică" se înscrie actualul ștab peste dosarele informatorilor români.

Ideea în sine că directorul principalului serviciu de informații al unui stat e și cadru didactic la cea mai importantă universitate a țării n-are de ce să șocheze. Și, într-o țară civilizată, ea chiar ar trebui aplaudată. Se cunosc, de altfel, cazuri în care conducători ai serviciilor secrete sînt și excelenți profesioniști ai catedrei. Vocație pe care, desigur, o dovedesc și prin cărțile publicate. Or, cînd principala ta lucrare e coordonarea unui dicționar comunist pentru tineret iar restul operei zace prin gropile Berevoieștilor, dați-mi voie să vă spun că multe lucruri nu sînt în regulă în acea țară. Cînd Nae Ionescu a fost, toată viața, conferențiar, cînd Mircea

Eliade și Constantin Noica n-au putut urca, la aceeași Universitate, peste gradul de asistent, te cam ia rîsul văzînd fulminantele cariere făcute peste noapte de diverși politrucci mai mult sau mai puțin secreți.

Dar altceva aș fi vrut să spun. Intrarea triumfală a lui Virgil Măgureanu la universitate nu e un gest întîmplător. Ea face parte - așa cum o dovedesc și cîteva atacuri recente împotriva rectorului Universității din Cluj - dintr-un plan bine pus la punct de paralizare a întregii vieți sociale a României. După ce au distrus economia țării, corifeii pedeseristopeunerști vor să distrugă și creierele țării. Cum altfel să interpretezi atacul banditesc al PUNR împotriva rectorului Universității din Cluj, decît ca pe o nouă încercare de a anexa politic - împotriva legii, dar și a Constituției pe care aceeași trepăduși au votat-o cu un entuziasm tricolor: o dovadă în plus că ei nu știu niciodată ce votează - domeniul universitar.

Nu e cazul să enumăr, aici, lucrările și comunicările rectorului Andrei Marga. Ele sînt prea bine cunoscute și oricum nu i-ar impresiona pe admiratorii opurilor măgureniene. Întîmplarea a făcut ca, în 1992, să-i succed, ca bursier al ultraprestigiosului Woodrow Wilson Center din Washington, d-lui Andrei Marga. Cele zece luni petrecute de filozoful clujean în capitala americană au lăsat o excelentă impresie în mediile academice americane, spălînd ceva din imaginea de trogloditi și borfași pe care, la unison, ne-o edificaseră minerii d-lui Iliescu, securiștii d-lui Măgureanu (vă mai amintiți de Tirgu Mureș?) și lebedele vieneze ale rromilor atît de devotați actualului regim.

Iar acum, oamenii de știință (și de tendință) ceaușistă Adrian Motiu și Ioan Gavra, protocronistul Achim Miha și nulitatea perfectă (sau "prefect"-ă) Grigore Zanc s-ar vrea înscăunați în înaltele fotolii din aula universității clujene. Iarăși: dacă Dumitrașcu e conferențiar, dacă Măgureanu e conferențiar, de ce n-am fi noi, rromâni verzi la suflet și la pungă, profesori și rectori? Aceste contravalori științifice, intrigante de doi bani (și aceia cîștigați la "Caritas" - la dl. Gavra ne referim!) își închipuie că se pot compara cu un savant care și-a petrecut viața luptîndu-se cu marile concepte ale filozofiei. Prestigiul de astăzi al universității clujene, instituțiile academice și de cercetare care au apărut miraculos pe lîngă ea în ultimii ani poartă amprenta personalității lui Andrei Marga. Cu banii luați de la Ioan Stoica, toate aceste nulități cu ifose ar putea să-și construiască o universitate proprie. Dar bineînțeles, ei vor să lucreze "la stat", să se împăuneze cu gloria la care vin de-a gata, deși, în cel mai bun caz ar putea fi paznicii acestei instituții.

Din nefericire, cutia abuzurilor a fost deschisă. Nu ne-ar mai mira, de aici înainte, să-l vedem, la una din universitățile prestigioase ale țării, pe Vadim Tudor profesor de bune maniere și concordanță inter-etnică, pe Păunescu șef al disciplinei "etică". Iar pe Funar însuși, profesor de limba maghiară. La Budapesta, firește!

Licitație de sprijin pentru salvarea lui Mircea Nedelciu

Unul dintre cei mai valoroși scriitori contemporani are nevoie urgentă de sprijin și de solidaritatea noastră a tuturor. În continuarea apelurilor publice pentru salvarea vieții lui Mircea Nedelciu, bolnav de o maladie gravă și în prezent internat la o clinică din Franța, un grup de scriitori și artiști plastici a luat inițiativa organizării unei licitații de sprijin.

Fondurile obținute cu această ocazie vor fi vărsate în contul pentru acoperirea financiară a operației de autogrefă de măduvă osoasă la care Mircea Nedelciu va fi supus în această toamnă. Operația este extrem de costisitoare (80.000 de dolari), dar ea are mari șanse de reușită.

Mai multe detalii despre licitație se pot obține de la Ion Dumitriu (tel.01/6599821 sau 01/6507823), Viorel Grimalschi (tel.01/6504726), Gheorghe Crăciun (tel.068/164284), Ion Bogdan Lefter (tel.01/2101468 sau 01/2101558) și Mira Nedelciu (tel.01/3129646 sau 01/6595396).

Licitația va avea loc pe 21 septembrie ora 17 la Muzeul Literaturii Române din București (B-dul Dacia, nr.12, sector 1, cod 71116; tel. 01/6503395).

D IN PĂCATE, grafia dv., fixată deja într-o formă mult teșită a literelor, ridică dificultăți săcâitoare la lectură. Pentru că scrisoarea, motto-urile și textul poetic propriu sunt extrem de interesante pentru cei 17 ani pe care îi mărturisiți, aș fi preferat să le citesc fără a mă întrerupe atît de des pentru descifrări care, uneori, rămân sub semnul îndoielii. Faptul că în final adăugați într-o paranteză: *Numele de familie nu l-am scris cu majuscule spre a-i sublinia importanța, ci pentru a-i facilita citirea*, arată că sunteți conștient de ce se poate întîmpla. Meditativ, moralist calm, mistic, cu minunate lecturi la activ, dând semne de bun pămînt pentru sămînța lor, fiecare poem poartă o amprentă distinctă de noblețe, de valoare. Posibil ca pentru fiecare să vă fi uitat adînc în căte-o oglindă în care apăreți dublat de chipul, de duhul unui uriaș blînd. Dacă îmi permiteți o părere, și, primind-o, veți fi și bucuroși de ea, v-aș arăta mai jos versiunea cea mai fericită a două dintre poemele dv. Celui dintîi i-aș schimba titlul: *Nu există idei/ nu există destin/ numai răul care înalță talazurile/.../deși nici ura nu este o realitate/ decît/ în măsura în care nu duce nicăieri*. Celui de-al doilea, cu un bine ales motto din N. Crainic, îi voi trece sub tăcere versul al treilea, iar în versul al cincilea aș găsi un similar pentru cuvîntul deja: *Luați-mi libertatea, dar să nu/ ...îmi luați frica. /.../ frica în catifea neagră/ religia în stadiu animal/ Frica nu are nimic extatic/ frica nu cunoaște sfințenia/ ci doar o altă frică. (Alienare)*. Cer iertare, cum și înțelegere cer, pentru senzația mea la lectura poemelor, lîngă plăcere, surpriză și speranță, că undeva, cîndva, poate în altă viață, am mai citit ceva asemănător. Memoria mea nu are decît scuza uzurii. Memoria poetului tînăr care sunteți are bunul avantaj al setei cu care primește atît de alesele semnale din infinita bibliotecă Babel. (Vlad Ciopron, Iași) * E o notă dintre cele mai proaste pentru morala dv., să trimiteți versuri unei reviste pe care n-ați citit-o niciodată. Faceți dovada unei obrăznicii agresive care, din păcate se poartă astăzi cu o dezinvoltură ce nu vestește nimic bun. Să nu-ți fie jenă de propriul jeg interior și de proasta creștere e o atitudine care apare pe blazonul multor tineri, dar cum vor arăta și ce vor face ei peste un deceniu, cînd *mămica* și *tăticul* își vor împușina, ori chiar retrace, sponsorizarea vidului? Superficialitatea progeniturii lovindu-i, de pe acum, drept în inimă, slabă nădejde de mîngâiere la bătrînețe! Iată o mostră, una din frazele care vă arată mizeria surzătoare în care vă complaceți: *Am primit această adresă (a României literare, n.n.) de la doamna, doamna, doamna, doamna bibliotecară a școlii acum un an și ceva cînd i-am dat ceva poezii de-ale mele să le citească. Și continuați, ca și uimit, cu acea șmecherie agramată a frazei perfide și infecte: Pesemne că i-or fi plăcut de vreme ce mi-a dat adresa revistei și m-a și încurajat pe deasupra. Sper să-mi scrieți pentru că vreau să vă cunosc. Am această mare dorință să vorbesc cu cineva ca mine, adică de la poet la poet...* Dacă n-a vrut pur și simplu să scape de agasanta dv. prezență, acea (de patru ori!) doamnă bibliotecară v-a pus în posesia adresei noastre tocmai în nădejdea unui răspuns care să vă dea de gîndit și chiar să vă usture, un răspuns pe care, din teamă, poate, ori din delicatețe domnia sa nu și l-a permis. Înainte de a transcrie mai jos cîteva din *capodoperele* cu care, vă asigur, nu veți urni cît veacul Pegasul din loc, mi-aș permite un îndemn, un sfat, *așa, de chestie*, vorba dv. Închideți casetofonul, fie și numai pentru a vă auzi rostind satisfăcut și mîrșit înjurătura preferată care vă stă pe limbă! Și acum, textele. Cele fără porcărie, firește: *Și în această zi din calendar/ Încerc să scriu cu pana moale/ Cu mîntea trează, dar în zadar/ Adorm cu visul tău pe toale. (Viață). De jos în sus e cale lungă;/ O pîrticică e a mea/ Rîul mare îl las să curgă/ Suspînînd povestea mea (Adevăr)*. În fine, *Bate ciocanul toaca din lemn/ - Cineva m-a contrazis/ Și mi-a spus contrariul - (Evoluție tristă)*. Tristă, într-adevăr! Este limpede că n-ați învățat absolut nimic, nici măcar din textele preferatului dv. Frank Zappa. Bineînțeles, nici nu se putea altfel, lașul care sunteți e prevăzător, semnînd cu inițiale (RS., Baia-Mare).

Editată de

România literară

- Fundația "România literară" director general Nicolae Manolescu;
- cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă

Redacția: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică și istorie literară), Constanta Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel (externe), Anca Firescu, Mihai Grecu (secretari de redacție), Nina Pruteanu, Ruxandra Dinu, Alexandra Voicu (corectură), Victor Ciupuliga (fotoreporter).

Administrația: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondență și difuzare în străinătate), Elena Hurducaș (secretariat).

Corespondenți: Mircea Iorgulescu (Paris și München), Gabriela Melinescu (Stockholm).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Firescu, Mihai Grecu, Tomescu Corneliu-Cătălin. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

E-MAIL: romlit@romlit.sfos.ro

O zi din viața lui Nicolae Breban

La împlinirea a 30 de ani de la apariție, revista LE NOUVEL OBSERVATEUR s-a sărbătorit prin publicarea a nu mai puțin de 240 dintre cei mai importanți scriitori de pe Pământ. Fiecare a fost invitat să povestească ce anume i s-a întâmplat în ziua de 29 aprilie 1994. Autori celebri în țara lor de origine și în lume, unii dintre ei laureați ai Premiului Nobel, ca Mario Vargas Llosa, Gabriel Garcia Marquez, Milan Kundera, Camilo José Cela, Michel Tournier, Claude Simon, Norman Mailer, Umberto Eco sau Fernando Arrabal, s-au conformat regulilor acestui joc literar. Printre invitați s-a numărat și compatriotul nostru Nicolae Breban (al cărui text, tradus în limba română de el însuși, la solicitarea noastră, poate fi citit mai jos).

În revistă sunt inserate și date biobibliografice referitoare la scriitorii din această princiară colecție, fotografiile ale lor, semnături autografe etc. Există și o hartă a lumii pe care sunt indicate reședințele invitaților revistei. Nicolae Breban figurează în zona Ile-de-France. (Am studiat respectiva hartă cu lupa, dar în perimetrul României n-am descoperit nici un scriitor. Nu este înregistrat nici măcar Ministerul Culturii. În schimb, în zona Albaniei, depășind cu mult granițele micii țări, stă scris: Ismail Kadare.)

Din câte știu, în România nimeni n-a semnalat prezența semnăturii lui Nicolae Breban în albumul aniversar al revistei LE NOUVEL OBSERVATEUR. Este păcat, pentru că nu avem prea mulți scriitori de valoarea lui, iar dintre cei pe care îi avem extrem de puțini sunt remarcați în străinătate. Ca să nu mai vorbesc de frumusețea literară a textului lui Nicolae Breban - lucidă și demnă profesiune de credință deghizată în scriere memorialistică. (Dacă aș fi malițios, aș insista asupra faptului că în ziua de 29 aprilie 1994 Nicolae Breban a adăugat încă două pagini și jumătate la un roman interminabil și m-aș întreba retoric: există și vreo zi binecuvântată în care el să fi tăiat ceva din respectivul roman? nu cumva ziua rezervată tăierii a fost 29 februarie 1994? Dar nu sunt malițios și nu-mi pun asemenea întrebări.) Nu sufăr de exaltări naționaliste, însă am observat, răsfoind revista franțuzească, că textul scriitorului român (al singurului scriitor român participant la anchetă) este mai valoros decât multe altele - unele purtând semnături devenite aproape legendare. Nasc și la Ile-de-France oameni!

Alex. Ștefănescu

atâtea alte lucruri: să citesc un roman de mâna a doua, o revistă de mâna a doua, să ascult la radio o emisiune de mâna a doua sau chiar de mâna a treia, unde, atâția oameni admirabili, siguri de ei, cultivați, îți redau încrederea în rațiunea umană și într-o oarecare previzibilitate a existenței!

Am schimbat două fraze cu gerantul cafenelei - un om tânăr, gras, vesel, care vrea să-mi intre în voie deși nu câștigă mai nimic de pe urma cafelei mele zilnice. Dar, m'a depistat după accentul meu că sunt străin și vrea, probabil, să mă protejeze. Nevoia de a proteja, care e o mărunță și săcâitoare sclavie...

Am început o scrisoare și m'am plictisit înainte de a o termina: pozam excesiv, puțin inutil - eu nu pot fi relativ "sincer" decât atunci când mint, când inventez, când fac "caractere". Din bun simț, probabil, știu că nimeni nu are chef de sinceritatea mea, fiecare se luptă să și-o ascundă pe-a sa.

Am urcat sus, am mâncat un rest de pui rece și am băut două pahare de vin alb, trăgând cu ochiul la un serial polițist german. Vinul și mâncarea m-au împăcat rapid cu mine-însumi iar serialul polițist mi-a redat plăcutul, reconfortantul sentiment de solidaritate universală. Mediocritatea - mai ales cea acceptată! - este extrem de tonică! Ceea ce ne torturează de fapt, pe noi, cetățenii acestui "fin de siècle" este o eiudată dorință a tuturor de "glorie", setea după un "destin excep-

țional". Nimeni nu mai vrea să mai admire pe un altul, azi, un Napoleon, n'ar mai fi posibil. S'ar putea ca acesta să fie diavolul real, activ, al modernității!...

Apoi, la începutul după-amiezii - la adevăratul ei început! - mi'am dat seama că nu am încotro, că mă aflu de fapt într-o cușcă și mi-am scris cele două pagini și jumătate la mașină. Nimic deosebit, se pare, ele pot tot atât de bine lipsi din enormul pachet, acest al treilea volum al "Don Juan"-ului meu atât de inactual și, cu toate acestea, nu voi tăia nici un rând. Le voi citi peste ani de zile, sunt convins, cu o anume surprinsă admirație, cu o calmă simpatie. Nu știu dacă sunt bune sau proaste, aceste pagini, dar - și de asta sunt sigur - sunt *unice*. Dacă ele conțin o eroare, ea nu putea fi făcută decât de mine, pentru asta mă pregătesc de decenii, am o abilitate tehnică indefectibilă. Nu știu dacă pot să ating totdeauna culmile, tensiunea epică pe care o visez, dar de un lucru sunt convins: în paginile astea dezlănate, pline de detalii redundante, prin care circulă personaje cu fețele clătinate de ape imaginare mă aflu eu, eu în întregime, în totalitate. Ceea ce admira și Nietzsche la Goethe: "Ce qu'il a voulu, c'est la totalité, il s'est élevé contre la disjonction de la raison, de la sensualité du sentiment, de la volupté il s'est discipliné pour atteindre à la totalité il s'est créé..." (*Crepuscule des Idoles*). Poate această "totalitate" a lui Goethe va semăna cu utopia stilistică a unui Flaubert sau Faulkner ce voiau să exprime totul într-o frază. De ce nu? Dar dacă nu poți exprima totul într-o frază, te poți instala în *totalitate* chiar și numai în două pagini și jumătate, unic, ca și Dumnezeu. Un Dumnezeu mărunț, provincial, un domn cu tabieturi și false vanități, cineva care se admiră pe furis...

Apoi... s-a instalat seara și-am început s'o aștept pe Cristina, soția mea, care, ea, venea cu adevărat de la muncă. Mi-era dor de ea - vreau să zic că mi-era dor de veselie ei, de care aveam acută nevoie. O singură calitate a ei mi-era suficientă pentru toată seara.

PE 29 APRILIE n'am făcut mare lucru; adică aproape nimic! Evident, mi-am scris cele 2 pagini și jumătate la romanul meu dar pentru mine asta nu înseamnă propriu-zis a munci... Cu atât mai mult cu cât eu scriu foarte repede și nu fac nici un fel de corecturi. C'a rendu toujours un peu suspect mon travail dans mes propres yeux!...

M'am sculat târziu - foarte târziu, fără să am măcar scuza, ca altădată, că am lucrat noaptea! Deși nu mai scriu noaptea - continui să mă scol târziu, aproape de prânz: iată o mărunță infirmitate profesională!

Apoi, ca în fiecare zi, mi-am făcut puțin curaj ca să exist. Nu am nici un motiv să mă bucur: am împlinit de curând 60 și, știu minte, în liceu, într-un cerc de prieteni, am hotărât că un bărbat, la 60 de ani trebuie să dispară, deoarece - dacă a avut ceva de spus

sau de făcut - a făcut-o, cu siguranță, chiar fără să-și dea seama... Am 60 deci și sunt prizonierul unui roman ce nu se mai termină. E adevărat, când privesc cele aproape 1000 de pagini scrise până acum, încep să înțeleg groaza oricărui burghez onest în fața leneviei cunoscute a artistului! Și, în plus, frica: cum am să sfârșesc? Una din prejudecățile mele literare - și ele sunt tiranice! - îmi spune că sfârșitul la un roman este lucrul, poate, cel mai important, multe cărți bine scrise sunt ratate în final. Da, mi-este puțin frică de acest final, la mine, singurul sentiment ce se aseamănă cât de cât cu munca este frica. Suferința și frica - iată două forme indiscutabile ale muncii; mai ales - frica!

Am ieșit să beau o cafea pe strada mea - rue Littre - consolându-mă cu ideea tipică de licean că nu voi scrie nici un rând azi, 29 Aprilie. Pot să fac

MARIA BANUȘ

"Frumoasă încordată întinsă pe apă"

Nora Iuga

Ce văd

Citesc poemul Norei Iuga și ce văd
văd o felină planturoasă
văd o baltă
albastră sîngerie
Mediterraneană
un băiețuș cozonăcel
cum crește
și-l văd în pielea goală
la recrutare
tremură
să nu mă suspecteze
că-s circumcis
și văd
cum tremură în umbră

la fel
străbunul lui maran

acum e matur
și hirsut
l-au îngropat
între hîrtoage vechi
îl văd
cum se ridică
se instalează
cu voluptate
în fotoliul verde
și scrie
probabil versuri

Și cum se descleiază
fotoliul verde
văd

și, vai, alunecă
în jos
mai jos
e dincolo
unde cu gîndul
nu-l ajung

se-arată iar
albastră sîngerie
balta

și văd o
orhidee
sex
cu petale obosite

văd o femeie
îmbrobodită-n jale

Și văd un bocet
lung prelung
ascuns
pe care nu am voie
să-l smulg tainei.

Angela Marinescu

Puiul de lup

I-am luat gîtul cel frumos cu capul deodată și labele
cele plinuțe
și puternice și (viața din piept i-am luat-o) și, mai tîrziu
mi-am dat seama
că tot ceea ce se prelungeste în jos este pur bărbătesc.
așa că nu le-am mai luat.

am stat și m-am gîndit.
dulceața de pe gură i-am luat-o și șobolanii din gură,
sfîșiați și poemul
cel sfărîmat pe dinăuntru (din burtă).
i le-am luat și apoi i le-am dat.
cu umbră am umblat și apoi cu nimic.
cu partea dinspre Împărăție am ținut și apoi am aruncat
cu furie groapa,
sărăcia, forța, biserica (din pădure) și am rămas cu fața
la Ușa dinspre
Răsărit unde nu se întîmpla nimic decît o mare zădărnice.

Am să adîncesc o mîină, așa, ca pe o raclă, în locul unde
am căutat, am bîntuit,
am suferit, am fost,
am cules, am întunecat, am părăsit,
și apoi o voi tăia cu un topor adus tocmai dinspre Rusia,
Dinspre Basarabia,

dinspre Moldova
și din mîină va curge, va curge, va curge
(precum porcul jupuit gîtul se umflă și zbiară pînă din-
colo).

Tristețea este o doamnă politicoasă, rasată, care rînjește
încet și sigur

într-o arenă pustie
și fumul Tău se înalță pînă la ceruri.
și diferența și repetiția. (am venit aici, am ales aceste
cuvinte, am greșit?)
să introduci întregul în mica mea societate tragică și
apoi să-l desprini
bucătică cu bucătică, precum degetele care, împreună,
Formează.

(formează instrumentul care ucide).
și dacă ucigașul este aici, în întregime, în interiorul,
întreg și nevătămat,

nimic nu va mai fi ca odinioară?
O, coșmarul meu blînd și veșted. o, binecuvîntarea
înghesuită în rugăciunea
de seară sau de la miezul nopții cînd trupul plin de
sudoare rupe cearșaful
ca pe o fișie din Marea Nordului.

Eliberată și vie ca puiul de lup ce se întoarce în pădurea
sumbră.

să-i rup gîtul, picioarele, labele, pielea, blana, ochii și
sîngele.

dar el este întreg, nesfărîmat, nezdrcinut, nerecunos-
cut, nebun, neom.

Bunkerul

În spatele terasei se recompune un mic bunker (pentru
adăpost, cînd ploaia ne descompune și ne adună)
bunkerul este amenajat, răsturnat, parafat, acoperit, fe-
rit, rînit (ca un pui de cerb blindat cu oțel) iar noi ne
întindem mîinile noastre descărnate
ca spițele unei roți. care roată este gata, gata, să ne stri-
vească, în derularea ei implacabilă - ca moartea -
și ținem ochii deschiși.

ce bine este. vine iubitul *ca un tanc în plină acțiune* cu
trompeta cu cocoșul
cu fracul, cu parcul, cu cămașa de mătase, cu pălăria
adîncă și cu pantofii de lac

ne șterge picăturile de ploaie de pe față nu scoate un
cuvînt și pleacă.

dar noi ținem de bunker.
noi sîntem ai nimănu.
noi nu trăim și nu murim (noi murim și-apoi trăim).
noi sîntem ca brazilii.

noi sîntem numai între noi (pe noi, printre noi, cu noi,
cu voi, fără voi).

noi am ales să fim Aleși. noi ne-am rătăcit pentru că am
ales să fim

într-un singur loc. Unul, Singurul, Nemișcatul.
Cel fără față, fără trup, ca mierea pe dinăuntru, ca sîn-
gele amestecat cu spinii

din coliva cea mai dulce.
noi pregătim parastasul U.S. pe cînd amintirea ei va fi o
căprioară bătrînă.

în bunker adunați, cu armele, cu ciocanele, cu cuvîn-
tele, cu sîngele, cu carnea,

cu ploaia, cu Dumnezeu.
prosternați, în genunchi, în fața cerului
toți urlăm împotriva.
cu capetele tăiate de mîina nevăzută a Unuia Singur.

În absența tatălui

(sau împotriva poeziei)

Într-o noapte de august, mi-a spus: tu scrii o poezie atît
de mică și duci o viață atît de mare?

i-am răspuns: nebunia neagră pe care o cultiv (de zeci
de ani) nu înseamnă nimic.
locuiesc în aceeași casă cu singurătatea care a devenit o
ființă

prin ale cărei vene lungi cît deșertul Sahara curge sînge
și mă lupt ca și cu un bivoli.

să-ți provoci plăcere, în această casă, cu ochii perfect
închiși,

cu o mîină de fier, nu înseamnă nimic. (și am rîs).

și mi-am tras poezia mea mică pe cap ca pe o cămașă
de zale.

stau cu creștetul gol împotriva poeziei ca într-un expe-
riment războinic.

o vară fierbinte se apropie de sfîrșit.
mireasma fructelor coapte mă îmbată pînă îmi ia
mîinile.

iar iubitul meu aleargă, cîntînd la Trompetă,
PRINTRE STÎLPILII DE FOC AI MORȚILII.

Pachetul (cu carne de miel)

Pe blănișoara de miel soarele răsare cu un behăit vesel,
primăvăratec.

tai mielul. Soarele dispăre, răsare sîngele, behăitul
devine un răget de moarte.

îmbrac în brocart mielul tăiat, soarele întors înăuntru
răsăritului său,

umbra o înghesui ca pe-o tînără oiță răcoroasă printre
faldurile îmbibate

de sînge; fac pachetul perfect, colțurile, laturile, un
ghiurle, volumul

să corespundă, greutatea să convină.

convenția este respectată. sîngele, înăuntru, se umflă, se
crapă, carnea putrezește,

umbra se dospește, nimicul crește.

dar convenția triumfă.

iau pachetul sub braț și plec pe un drum străin, pierdut
într-o pădure

CERSETORUL DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Plăci de patefon...

Oh, unde-i insula pustie cu papagali, capre și
fluturi ca viața mea din nou să fie topită-n dul-
cile-nceputuri! Căci vreau să naufragiez! Dați-mi
corabia cu vele și-un țarm stîncos ca s-o pisez în
șapte mii de bucățele. Ci numai eu rămas întreg,
să-mi fac un țarc de pari și-ntr-însul hamacul
moale să mi-l leg și-ntins la umbră să-mi iau
prînzul-nropit din ouă de țestoase prăjite în ulei
de-amor. Și-apoi să-mpușc, suit pe-o casă de
melc, cu carabina, nori!!! Pe urmă să-mi însemn
în jurnal: 1. Dacă balenele n-au gît în schimb
girafele îl au prea lung astfel și întrușt șampania
din sticle-o beau. Dacă girafele n-au gît... 2.
Odată, într-o țară, un om sorbea o pară, făcînd-o
să dispară! Odată, într-o țară... 3. Ciudată-i roua
sufletului meu! Nu pierd. Deși-i vînt și-i dup-
amiază ea se îngroașă și se-nsmîntînează ca-n
sfeșnicare blîndul Dumnezeu. De-aceia cînd tu-i
simți, adînc, în gură, gustul sălcii, îți pare că
apuci un heruvim de aripi care-ndură cu vîrful
limbii nimbul să-i distrugi. Și-aștepti să ne-
nălțăm din pat la raiul cu flori stufoase, fluturi
gîlgîiți de șerpișori, spre a ne duce traiul și-a ne
mînca preapofticioși mîlaiul prin site strecurat de
Sfinți Părinți... 4. Primește de la Robinson un
kilogram de bulion și patru plăci de patefon cu
cel mai trist și vechi boston. Primește de la
Robinson...

cu copaci drepti și înalți.
hei, voi prieteni, nimicul crește iar voi împreună cu
mine

ardem gazul pe vreme de restrîște.
la ce bun pachete (precise, desigur), în vremuri de mult
apuse? (resuscitate, cu patos, de revoluționari în bernă).

stăm întregi și discutăm discuții întregi la mese întregi
pe un pămînt întreg.

pămîntul este crăpat și din crăpături îșnesc
șobolani și farisei slăbiți.

Răsărit

Spre sfîrșitul verii, întotdeauna puterea se prăbușește,
ca un lup înfometat
iar frunzele cele verzi devin veștede și uscate, albe, pre-
cum noaptea boreală
(pe care nu o voi vedea vreodată.)

stăm la masă cei mulți cu cei puțini.
noi între noi comunicăm dar numai prin întuneric,
numai muți, orbi, surzi,
numai fără piele. (cîrțița lui Kafka, ca un dreptunghi de
sînge, se tîrăște
pe la mesele noastre, joase.)

despărțirea de familie este echivalentă cu moartea zicea
unul dintre noi
iar celălalt își introduce degetele arse în nas, în urechi,
în gură
și vomează.

dacă ar ști toți cît de ușor este să scrii ar veni pe aici și
ne-ar sufoca
dacă ar ști toți cît de greu este să scrii ar fugi de aici și
ne sufoca

și placa de argint de pe pieptul ei este de fapt
o piatră lată cît mormîntul lui Iisus înainte de a învia

prin piatră răsare lumea
prin piatră răsare sudoarea
prin piatră răsare soare(ce)le.

Ștefan Borbély, *Grădina magistrului Thomas*, Colecția "Akademos", Editura Didactică și Pedagogică, București, 1995, 196 p., 5100 lei

Grădinile suspendate ale literaturii

La început a fost *Cuprinsul* ❖ Laudă criticii
❖ Magnetism de adâncime ❖ *Faust* și *Doctor Faustus* ❖
Ispitirile lui Orfeu ❖ "...de ce atîta cruzime?"
❖ De unde vine K. ❖ Un spațiu al dialogului

Drumul spre Nietzsche
Experiența lui Kafka
Laudatio mortis (Thomas Mann)
Grădina magistrului Thomas
(Hermann Hesse)

Doctor Jivago sau armonia din adîncuri (Boris Pasternak)
Un spațiu de seducție: *cafeneaua literară*

Am parcurs traseul oferit de sumar după o logică interioară precisă, începînd cu Mann - Kafka - Hesse și sfîrșind cu *Lauda eseului* pe care autorul o scrie în chip de prefață. Cu toate că n-am respectat așadar deloc ordinea propusă de autor, cartea s-a dovedit a fi, indiferent de unde o începi, o construcție rotundă, coerentă, cu legături subiacente puternice. În paginile ei Ștefan Borbély este critic și nu eseist, cum ne-ar lăsa să bănuim elogiul făcut eseului în primele pagini ale volumului. Studiile sale sînt minuțios analitice, riguroase, aproape matematic construite și nu au în comun cu mișcarea liberă, digresivă a eseului decît, uneori, finalul deschis. Critica arhetipală, critica psihanalitică sau psihocritică (îmbinîndule pe primele două) sînt lentilele folosite cel mai des de autor la lectura scriitorilor preferați, iar drumul parcurs de demonstrație este unul "clasic": se identifică imaginile obsedante dintr-o operă literară, rețelele, figurile, miturile personale, se stabilește personalitatea inconștientă a scriitorului și, eventual, se verifică rezultatul în biografia acestuia. Din nici un capitol nu lipsește terminologia psihanalizei: complex, regresiv, substituție, dublare. Figura tatălui (încercarea de a înlocui un model patern), moartea, nașterea, regresivitatea la copilărie, inhibițiile sau teama și rădăcinile lor sînt

cele mai discutate aspecte în cărțile în cauză, la care se adaugă, cum e și firesc în acest tip de demers critic, raportarea la mituri.

Cum spuneam, legăturile între capitole sînt de adâncime, magnetice s-ar putea spune: de la Arghezi, văzut dintr-o interesantă perspectivă ca fiind "cel mai profund orfic dintre poezii români" (19) la *Orfeu și tentația realului* a lui Doinaș, de la Doinaș, autorul unui *Eseu asupra poeziei lui Lucian Blaga* pe un drum mai puțin obișnuit la Blaga, de la Blaga la autorul *Elegiilor din Duino* dar și al *Sonetelor către Orfeu*. Și din nou, pe circumferința altui cerc: de la *Faustul* tradus de Doinaș la *Doctor Faustus* al lui Thomas Mann și de aici la magistrul Thomas al lui Hesse; de la Kafka, prin contrast, la *Jivago*; de la eroii lui Homer la supraomul lui Nietzsche etc. Pe lîngă asemenea legături latente firești pe care studiile lui Ștefan Borbély le activează, mai sînt posibile și altele, cu totul surprinzătoare: citind capitolele dedicate lui Liviu Rebreanu și lui Kafka, observăm că lipsa de reacție, de "participare" a personajelor din nuvelele rebreniene în raport cu loviturile sorții se aseamănă cu pasivitatea (acceptarea) personajelor secundare kafkiene. Dacă *Izvorul Alb*, capitolul despre Sadoveanu nu este surprinzător, Sadoveanu obligînd parcă - s-a observat mai demult - la interpretări bazate pe critica arhetipală, în schimb cel despre Lovinescu e unul dintre cele mai bune ale părții dedicate scriitorilor români. Fără a forța nici un moment metodele psihocriticii, estompîndu-le chiar într-un demers de mare finețe, Ștefan Borbély trasează, pornind de la *Memorii* și de la "biografia ideală din

Bizu" un portret cald și credibil al criticului.

Cartea lui Ștefan Borbély face parte din categoria fertilă a scrierilor care invită la dialog. Uneori invitația este directă, ca întrebarea care încheie capitolul despre Thomas Mann: "...de ce atîta cruzime, de ce mor prematur, împotriva firii, copiii din cărțile lui Thomas Mann?" - întrebare la care mă simt îndemnată să răspund pe loc: pentru Thomas Mann cruzimea morții este mai mică decît cruzimea (cruzimile!) vieții care-l vor transforma pe angelicul copil într-un ins banal, meschin sau demonic. Ca în orice dialog și în cel deschis de cartea lui Borbély este necesar să apară și rezerve. Astfel, în densul capitol *Experiența lui Kafka* autorul forțează adesea interpretarea: oricît de frumoasă (și utilă demonstrației) ar fi ipoteza că litera K. este aleasă de Kafka și pentru că e inițiala cuvîntului Kind ("copil"), Ștefan Borbély nu aduce în sprijinul ei nici un argument convingător; neconvingătoare mi se par și considerațiile asupra prezențelor feminine din Kafka. Dar ceea ce nedumerește cel mai mult la un autor scrupulos în a prevedea potențiale întîmpinări formulate de cititor este că nu pomeniște în paginile dedicate "complexului patern" la Kafka de textul cel mai important pentru confirmarea sau infirmarea afirmațiilor sale: *Brief an den Vater*. Trimiterile la *Jurnal* sau la scrisorile către Felice ori Milena nu au greutatea pe care ar fi avut-o argumentele luate din tulburătoarea scrisoare adresată tatălui în 1919, cînd Kafka, la 36 de ani, mai avea de trăit doar 5.

Cred că o carte - fie ea de eseuri sau de studii critice - e izbutită abia atunci cînd implică o discuție, cu argumente pro și contra. Or, *Grădina magistrului Thomas*, suspendată în spațiul interpretării ca orice "grădină" a literaturii, este tocmai un asemenea loc al dialogului.

CUM se întîmplă frecvent în complicatul proces al recepției, titlul și Cuprinsul unei cărți conțin îndemnuri suficiente pentru a o citi ori pentru a amîna sine die parcurgerea ei. *Grădina magistrului Thomas* este un titlu seducător - cu ceva familiar și poetic în sonorile lui - chiar dacă nu ne amintim din prima clipă de ce ne pare cunoscut: sintagma este împrumutată din cel mai faimos roman al lui Hesse. Ștefan Borbély (n.1953, în Făgăraș, actualmente lector la Facultatea de Litere din Cluj) a ales, desigur, acest titlu, pentru valoarea lui simbolică pe care o și explică într-unul din capitolele cărții. Nu mai puțin atrăgător este *Cuprinsul*:

Lauda eseului

Scriitori români:

- Experiența lui Arghezi
- Complexul lui Nessus (Liviu Rebreanu)
- Morfologii imaginare în *Rapid* Constantinopol-Bioram (Camil Petrescu)
- Izvorul Alb (Mihail Sadoveanu)
- "...superba satisfacție a înfrîngerii de sine" (Eugen Lovinescu)
- Opera ca "traducere imaginară" (Ștefan Aug. Doinaș)
- Un caz de compatibilitate limitată: *Maitreyi* (Mircea Eliade)

Scriitori străini:

- Ritmurile corpului în Grecia antică

Calendar

Dumitru Radu Popescu

- (n.1892)
- 17.VIII.1964 - a murit Mihai Ralea (n.1896)
- 18.VIII.1911 - s-a născut Mihail Șerban (m.1994)
- 18.VIII.1931 - s-a născut Paul Anghel (m.1995)
- 18.VIII.1937 - a murit G.Tutoveanu (n.1872)
- 18.VIII.1984 - a murit Virgil Mazilescu (n.1942)
- 19.VIII.1914 - s-a născut Ion Vitner (m.1991)
- 19.VIII.1935 - s-a născut Oltyán Laszló (m.1990)
- 19.VIII.1935 - s-a născut Dumitru Radu Popescu
- 20.VIII.1872 - a murit Dimitrie Bolintineanu (n.1819)
- 20.VIII.1906 - s-a născut Al.Gheorghiu-Pogonești (m.1985)
- 20.VIII.1920 - s-a născut Zoe Dumitrescu-Busulenga
- 20.VIII.1928 - s-a născut Alexandru Niculescu
- 20.VIII.1940 - s-a născut Ștefan Dinică
- 20.VIII.1984 - a murit A.I.Ștefănescu (n.1915)

- 17.VIII.1868 - s-a născut Ion Păun-Pincio (m.1894)
- 17.VIII.1922 - a murit Mihai Lupescu (n.1862)
- 17.VIII.1925 - a murit Ioan Slavici (n.1848)
- 17.VIII.1952 - a murit George Magheru

EDITURA NEMIRA

prezintă

JUSTA

de Paul Goma

Colecția PURGATORIU, 160 PAG., 3000 LEI

Suntem pe timpul faimoasei școli de literatură "M. Eminescu", o fabrică de scriitori realist-socialiști prin care au trecut nu puțini din cei care și-au câștigat ulterior un nume în cultura română — într-un fel sau altul; în școala cu pricina demnăse îndochinarea, turnătorile și exmatriculările urmate de arestări, totul executat în stilul proceselor "demascatoare" staliniste.

Cu excepția eroinei principale, *Justa*, toate celelalte personaje apar cu numele lor reale și, oricît de ingrate, figurile lor sunt ușor colorate de nostalgie; scenele antologice legate de corifeli literari ai epocii — Arghezi, Camil Petrescu, Gala Galaction — au o autenticitate care le va înscrie în istoria literaturii. Un realism în maniera lui Kundera plutește peste *Justa*, carte esențială în acest moment de criză a romanului românesc contemporan.

În stil aparent reportericesc, Paul Goma încheagă un roman-bijuterie, poate cel mai bun din cele două ducini de lucrări inedite care constituie sertarul acestui scriitor încă insuficient cunoscut și evaluat.

CLUBUL CĂRȚII NEMIRA C.P. 26-38 BUCUREȘTI

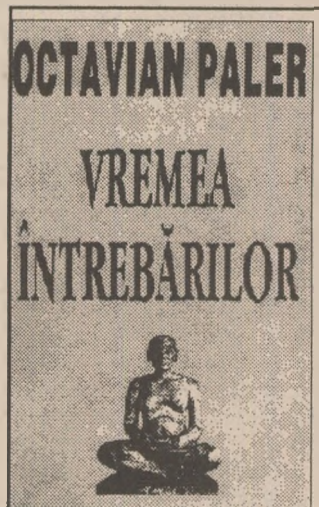

**Un steag
ținut mereu
sus**

CA ȘI *Don Quijote în Est*, volumul *Vreimea întrebărilor* a avut un fulminant succes de public. Numeroșii admiratori ai lui Octavian Paler, aproape toți oamenii cultivați din România care resping propaganda oficială nu numai fiindcă o consideră mincinoasă, ci și pentru că li se pare de prost-gust, au luat cu asalt librăriile încă din prima zi a difuzării cărții.

Culmea este că volumul nu conține texte noi, ci un colaj de articole, interviuri și mărturisiri apărute în presă (în special în *România liberă*) în ultimii cinci ani. Cei care le-au citit de-a lungul timpului în ziare și reviste au vrut să le mai citească o dată sau pur și simplu să le aibă în bibliotecă, sub formă de carte, ca pe un sprijin moral.

De ce place atât de mult publicistica lui Octavian Paler?

Octavian Paler, *Vreimea întrebărilor* (Cronică morală a unui timp plătisit de morală), București, Ed. Albatros & Ed. Universal Dalsi, 1995, 384 p., 6500 lei

Din mai multe motive, dar în primul rând din cauza idealității pe care o cultivă autorul. El refuză să fie "realist", în sensul oficial (deci șmecheresc) al cuvântului, refuză să-și "relativizeze" aprecierile în legătură cu situația din România. Nu numai că nu se lasă corupt de perspectiva obținerii unei "funcții" în schimbul atenuării spiritului său critic, dar nici nu obosește, așa cum obosec în momentul de față mii și mii de români, inclusiv atâția politicieni ai opoziției, dispuși să treacă de partea celor aflați la putere nu neapărat pentru că ar fi josnici, ci pur și simplu pentru că starea conflictuală durează de prea mult timp și ei nu mai rezistă psihic.

Octavian Paler este neobosit. Citindu-i articolele ni-l imaginăm ținând sus steagul chiar și în condițiile în care întreaga armată de opozanți ar părăsi câmpul de luptă. Această consecvență nedeținută, această sfidare a pericolelor, această, în sfârșit, susținere plină de ardoare a unor valori abstracte sunt o marfă rară în România, o marfă care pare neromânească.

La succesul publicisticii lui Octavian Paler contribuie, apoi, în mare măsură și eleganța stilului său. O eleganță, la fel, incoruptibilă, independentă de împrejurări. Chiar și când clocotește de furie, chiar și când se adresează unor adversari ignobili, scriitorul păstrează atitudinea unui orator de mare ținută. Se observă chiar faptul că tocmai în asemenea momente el devine mai elevat, ca și cum ar vrea să se distanțeze cât mai mult cu putință de niște lighioane dezgustătoare:

"Una din izbânzile revoluției care n-a avut de suferit, ca altele, este liberalizarea prostiei. Nimic nu împiedică acum prostia să se manifeste cu

toate resursele ei, în întreaga ei splendoare sordidă, după cum ne demonstrează, cu dovezi tulburătoare, scena noastră politică."

Într-o epocă în care cei mai înalți demnitari ai țării vorbesc cu "mă", iar "oamenii de bine" ies după-amiaza în curtea blocului în pijama și joacă table, această eleganță trezește nostalgii, ca ideea de monarhie (sau provoacă dușmăniile cumplite, tot ca ideea de monarhie).

**Totul despre
propagandă**

NOUA carte publicată de Alina Mungiu, inteligentă și activă comentatoare a vieții politice din România ultimilor cinci ani, își propune să răspundă unei întrebări obsedante: ce i-a făcut pe români să opteze, prin votul majorității, pentru menținerea la putere a unor foști activiști ai PCR?

Pentru a găsi o explicație, Alina Mungiu se servește de rezultatele unor anchete sociologice (unele întreprinse de instituții specializate, altele - de ea însăși) și, mai ales, de o foarte bine articulată *teorie a propagandei*, inspirată din lucrările unor sociologi, psihologi și politologi occidentali și completată pe baza propriilor sale observații și reflecții asupra tehnicilor de manipulare a opiniei publice folosite în România. Această teorie, complicată, dar niciodată confuză, expresie a unei pregătiri multidisciplinare și a unei gândiri asociative de o mare mobilitate, în afară de faptul că îi oferă cititorului plăcerea în sine a unui exercițiu intelectual, mai constituie și un instrument prețios de înțelegere și dominare a labirinticeii situații politice din România postdecembristă. Ca să nu mai vor-

Alina Mungiu, *Românii după '89 - Istoria unei neînțelegeri*, București, Ed. Humanitas, 1995, 328 p., preț neprecizat

bim de faptul că, din punctul de vedere al unui literat, mecanismul propagandei, atât de clar și convingător explicat de Alina Mungiu, constituie un posibil model al funcționării literaturii, în regimul comunist, ca mijloc de acreditare a unei ideologii. Cine va scrie o istorie a literaturii române din timpul comunismului nu va putea face abstracție de teoria elaborată de Alina Mungiu.

Principalul merit al cărții constă tocmai în punerea la dispoziția cititorilor a unui instrument de lucru și nu numai a unor concluzii. Alina Mungiu este, din acest punct de vedere, un superautor, comparabil cu acele firme din Occident care, vrând să îi ajute cu adevărat pe săraci, le oferă nu bunuri de consum, ci tehnologii.

Autoarei cărții îi stă, până la un punct, bine să dea lecții, deoarece este foarte tânără și nu are conștiința "virusată" de ideologia comunistă. Există însă în atitudinea sa și ceva greu de acceptat, iar uneori de-a dreptul dezagreabil și anume o încredere excesivă în simțul ei de orientare, un *aplomb* de ființă superficială. Alina Mungiu nu se mai întreabă niciodată dacă poziția de pe care judecă lumea de azi este bine aleasă și inatacabilă.

Corect, din punct de vedere intelectual, ar fi să se îndoiască permanent în legătură cu valabilitatea propriei sale situații și, chiar dacă de o mie de ori ar găsi această situație valabilă, să continue să se îndoiască. Ea nu se îndoiește însă niciodată. Cu siguranța surâzătoare a cuiva luat de valul unei mode, îi privește compătimitoare pe cei mai puțin entuziaști și să semne de nerăbdare când pledoaria nu-i este acceptată repede.

**Violența
lui Blaga**

GEORGE Vulturescu ne face un mare serviciu punându-ne la îndemână un dosar cu

articolele polemice publicate de Lucian Blaga în revista *Saeculum* din Sibiu în perioada 1943-1944. Tot George Vulturescu, însă, se simte în mod naiv dator să-l apere pe poet de posibila... acuzație că ar fi fost un polemist. În prefața sa, îngrijitorul ediției susține că singura polemică a lui Blaga pe care trebuie să o luăm în considerare este aceea implicită provocată de originalitatea creației sale poetice (este citat în acest sens și Alexandru George: "Există, da, un Blaga structural-polemic. Pentru că există și o polemică implicită, pe care o declanșează orice apariție memorabilă în câmpul culturii.").

În realitate, textele din *Saeculum* îl prezintă pe Lucian Blaga angajat în polemici mai mult decât explicite. Luările sale de poziție sunt ale unui luptător cu temperament de luptător, care folosește (neloial, într-o dispută filosofică!) drept armă talentul literar:

"La vârsta de vreo patruzeci de ani i s-a dat omului nostru să avorteze un embrion de sistem filosofic. Gestația se cerea lungă, ca la vaca elefantului. Evident embrionul tre-

George Vulturescu, *Saeculum - metafizică și... polemică, eseu, antologie și texte stabilite de George Vulturescu*, Piatra Neamț, Ed. Panteon, 1995, 64 p., preț neprecizat

buia să aibă un trecut de cel puțin șapte luni ca să fie viabil, din nefericire însă uterul filosofic nu l-a suportat decât o lună. Cu emoționantă grijă părintele și-a pus plodul într-un borcan cu spirt, pe care avea să-l păstreze pe pianul din salon ca să fie apărut de intemperii și de concurență. De la acest borcan, cuprinzând o schiță de ființă, hieratică și neînsuflețită, a purces apoi un freamăt în țară: avem un filosof! În penuria filosofică de pe la 1900 acest freamăt, ce mângâia urechile tuturor dascălițelor cu ochelari dubli de la sate, era foarte cu puțință, deși izvoră din neant."

Cărți primite la redacție

* Gellu Naum, *Sora fântână*, București, Ed. Eminescu, col. "Poeți români contemporani", 1995, 284 p., 3500 lei

* Paul Goma, *În cerc*, roman, București, Ed. Eminescu, 1995, 464 p., 4500 lei

* Octavian Doclin, *Climă temperat continentală/ Temperate continental climate*, poeme, ediție bilingvă, antologie și versiune în limba engleză de Ada D. Cruceanu, cu o postfață de Lucian Alexiu, Timișoara, Ed. Hestia, 1995, 68 p., 2040 lei

* Passionaria Stoicescu, *Interogativul consecvent*, poeme și caligrame, București, Ed. Cartea Românească, 1995, 96 p., 1530 lei

* Laura Mara, *Aceste femei*, versuri, Pitești, Ed. Calende, 1995, 80 p., preț neprecizat

* Dumitru Brădățan, *Gheare de lumină*, fantezie după Blaga, București, Ed. Didactică și Pedagogică, col. "Akademos", 1995, 48 p., 650 lei

* Marian Victor Buciu, *Celălalt Argezi*, eseu de poetică retorică a prozei, Craiova, Ed. Spirit Românesc, 1995, 122 p., preț neprecizat

* Angela Baciu, *Fragmente dintr-o cavatină*, versuri, Galați, Ed. Porto-Franco, 1994, 56 p., 1000 lei

* Melania Cuc, *Dincolo de jertfă și iubire*, versuri, Târgoviște, Ed. Macarie, 1994, 40 p., 600 lei

* Ion Chichere, *Aprilie negru*, versuri, Timișoara, Ed. Hestia, 1994, 72 p., preț neprecizat

* Ion Dincă Hobaia, *Dan Barbilian și Ion Barbu la un secol de la naștere*, eseu-omagi, București, Ed. V. Cârlova, 1995, 24 p., 2000 lei

* Florentina Florescu, *Grădina internatului de fete*, proză, Cluj, Ed. Daco-Press, 1995, 224 p., 2100 lei

Viata și petrecerea intelectualilor

NU MULȚI sînt intelectuali capabili să-și scruteze cu asemenea luciditate, ironie și totuși imensă îngăduință propria condiție, așa cum o face Bernard-Henri Levy, nu atît prin autocontemplarea directă sau prin studierea unor modele consacrate. El are mai curînd știința - rară - de a ajunge la sine însuși, la propriile sale dileme, ezitări, idiosincrazii, pornind de la urmărirea atentă a unor intelectuali renumiți, pe care nu îi privește cu admirația necondiționată a distanțării, ci cu înțelegerea firească, vie, umană și grație acestor trei atribute complexă, a celui ce își studiază nu neapărat maestrul, cît mai curînd cunoscuții, prietenii. Bernard-Henri Levy profită de o imensă arhivă personală de convorbiri, mărturisiri, amintiri, portrete, pe care o folosește pentru a încerca să contureze ceea ce el numește o "istorie subiectivă a intelectualilor". Subiectivă - culmea! - nu este, pentru că

chestiune a scriitorului care face politică, de cazul lui Louis Aragon, de ultimele cuvinte ale lui Cocteau, "testamentul" lui Althusser și încă multe altele. Bernard-Henri Levy discută cu foarte multe personalități, unele diferite între ele, însă cartea își păstrează o coerență de idei, e limpede că în fiecare dialog caută o limpezire a propriilor întrebări, și uneori chiar o confirmare a propriilor convingeri. Cred că merită amintit eseu intitulat „O ciudată regresivitate” (Cît îl costă politica pe scriitor), nu doar pentru că abordează o temă foarte actuală astăzi, ci și pentru că vine din partea unui avizat, a cuiva îndreptățit să-și spună punctul de vedere. Interesant, Bernard-Henri Levy face parte dintre foarte puținii scriitori angajați în politică și dispus să recunoască franscă un asemenea gest e un sacrificiu, care la limită, îi poate fi chiar fatal. Conștiința acestei situații, dramatice în ultimă instanță, o au poate toți, dar nu știu cîți își permit luxul să o accepte pe față, și e și normal ca lucrurile să stea astfel, pentru că te întrebi cine vorbește în momentul acesta: politicianul? S-ar discredita. Scriitorul? S-ar discredita cu atît mai mult. Or, Bernard-Henri Levy are o duplicitate extrem de strategică, și ea îi permite să se privească lucid în amîndouă ipostazele. E impresionantă capacitatea lui de a se dedubla pînă la urmă, trecînd de la o frază precum "Într-o zi va trebui scrisă istoria timpului furat de politică scriitorilor. Timp, care, vai!, nu va fi niciodată regăsit" la o mărturisire de credință a blamatului scriitor angajat politic: "plătesc tributul unei datorii de angajare căreia îi rămîn credincios, oricare i-ar fi prețul și riscul". Din dubla convingere a lui Bernard-Henri Levy rezultă că politica făcută de scriitori e, fatalmente, necesară. Gesturi mai bine cunoscute nouă se văd astfel confirmate.

Destul de surprinzătoare mi s-a părut imaginea lui Levy despre Romain Gary, o imagine care dacă nu e puțin nedreaptă, e în orice caz prea puțin favorabilă romancierului francez. Filozoful vorbește despre el cu ușoară condescendență, ca despre un frustrat, veșnic nemulțumit că numele său e ignorat în sofisticatele studii critice, evocînd astfel un Gary ușor naiv, care se agită să-i demonstreze distinsului interlocutor că se pricepe și el la filozofie, că are idei în materie de literatură, că merită, cu alte cuvinte, să fie luat în seamă și că e nedrept că asta nu se întîmplă. Disprețul subtil și binevoitor al lui Levy este evident, dar evocarea convorbirii cu Gary îi folosește nu pentru o răutăcioasă ironizare a unui confrate, ci pentru a înjgheba o mică dar convingătoare teorie despre ceea ce face un scriitor demn de a fi comentat, dezbătut, de ceea ce îi conferă privilegiul "citării". După Levy, autorii "citabili" pot fi împărțiți în trei categorii: cei care împrumută autoritate ideii

tale prin simpla menționare a numelui lor, cei atît de neînsemnați încît le poți prelua ideile fără să-i mai amintești și pe creatorii lor, întrucît raționamentele respective sînt un fel de bun comun în cultură și, în fine, acei autori pe care rămîne la latitudinea fiecăruia să decidă dacă merită sau nu numiți. E clar din ce categorie face parte sărmanul Gary! Și totuși, dincolo de cruzimea cu care îl ironizează, Bernard-Henri Levy are o blîndă îngăduință pentru toți acei scriitori trădați de contemporani și uneori cu atît mai mult de posteritate. Sînt frumoase cuvintele lui - "Nu există Dumnezeu pentru scriitori... Nici urmă de providență în literatură... Nici măcar judecată de apoi, cînd ai pierdut în prima instanță" și ele amintesc de o convingere asemănătoare a poetului Cristian Popescu, care, într-un interviu radiofonic realizat cu puțin timp înainte de moarte, declară că nu scrie pentru posteritate, pentru că nu crede în existența ei. Lenta dar amenințătoarea uitare care începe să-l acopere pe autorul *Artei Popescu* dă dreptate, mă tem, lui Bernard-Henri Levy.

A propos de posteritate, nici Roland Barthes nu crede în ea. Interviul cu el este foarte interesant pentru că ne dezvăluie un Barthes sobru, fără jocuri înșelătoare de cuvinte, modest, care face declarații șocante fără să aibă aerul unui frondeur. Declară, între altele, că el citește foarte puțin, practicînd trei moduri de lectură: una, foarte ciudată, care constă în a *privi* o carte, căpătînd astfel (nu-mi dau exact seama cum) o informație vagă, dar informație totuși, a doua este lectura în sensul curent al termenului, parcurgerea temeinică a cărții, de cele mai multe ori în vederea unui comentariu ulterior; și în fine, lectura de plăcere, din opera clasice, o lectură de "bu-doar" și de veioză.

Pentru Bernard-Henri Levy personalități ca Michel Foucault (cu care a avut și o polemică devenită aproape conflict), Jacques Derrida, Jacques Lacan au avut o importanță copleșitoare, dar titlul de maestru îi revine lui Louis Althusser. Nu întîmplător, cartea se încheie cu un remem-bler Althusser, o evocare extrem de impresionantă a sfîrșitului acestei mari personalități, care într-o noapte de neînțeleasă nebulie și-a sugrumat soția, pentru ca, după ani de chin și disperare, să moară și el, complet singur. Levy nu l-a mai văzut de la moartea soției sale, Hélène, pentru că într-o zi, cînd era aproape gata cu lucrul la *Aventurile libertății*, să simtă imperios nevoia de a-l vedea. Era prea tîrziu, în dimineața aceleiași zile. Althusser murise.

Lui Bernard-Henri Levy i s-au tradus destul de multe cărți în românește, dar cred că alături de romanul său despre Baudelaire, apărut la editura Babel în 1993, *Aventurile libertății* este cea mai interesantă. Are și avantajul unei foarte izbutite traduceri, aparținînd lui Dan Ion Nasta, și pe

cel al unei tipăriri în condiții bune, dar, firește, importantă este în primul rînd contribuția autorului.

Filozofia în dialoguri (ne)socratice

Dialoguri despre ființă/ Dialogues sur l'être, ediție îngrijită de Corneliu Mircea și Maria Tenchea, traducere în limba română de Corneliu Mircea, traducere în limba franceză de Maria Tenchea, Editura Amarcord, Timișoara, 1995, 456 p., 4200 lei

CARTEA *Dialoguri despre ființă/Dialogues sur l'être*, îngrijită de Corneliu Mircea și de Maria Tenchea, este rodul unui seminar internațional de ontologie, desfășurat în 1994 la Timișoara, primul simpozion de un asemenea gen organizat într-un fost stat comunist. Intenția organizatorilor era aceea de a vedea în ce măsură și în ce mod poate fi regîndită problema Ființei după Sartre, și mai ales după Heidegger. De fapt, intenția era chiar mult mai complexă, și anume aceea de a redescoperi filozofia prin marile ei probleme - în speță problema Ființei - de a o detașa cumva de stratul impenetrabil de sisteme de gîndire filozofică, în special de hermeneutică, pentru a avea o privire proaspătă, cum s-ar spune "inocentă". Desigur, ideea este extrem de interesantă dacă ținem cont de remarcă lui Corneliu Mircea, și anume aceea că înșăși meditația asupra Ființei restructurează, "pe nesimțite", orizontul conștiinței de sine comune, dar cred că putem vedea în această încercare de a "ataca" filozofia deschis și sincer, fără prejudecățile unor concepte ori ale unor teorii anterioare, și ceva din entuziasmul nostru postrevoluționar, care ne face uneori să sperăm că putem găsi și noi un început, că putem să o luăm de la capăt pe cont propriu. Adie în chip evident un aer emersonian în paginile acestei cărți, în studiile aparținînd filozofilor participanți din România, ei fiind Corneliu Mircea, Aurel Codoban, Cornel Hărănguș, Mircea Lăzărescu, Sergiu

Ștefănescu, Marin Tarangul și Eugen Todoran. Volumul este bilingv, grație lui Corneliu Mircea și a Mariei Tenchea, care au jucat și rolul de traducători; din fericire, nu e vorba de o alăturare de texte, ci de reproducerea izbutită a unui veritabil dialog intelectual inter-cultural, (parteneri fiind francezii Pierre Aubenque, Jean-Louis Vieillard-Baron, Yvon Brès, Walter Biemel) care, chiar și atunci cînd nu duce la o fuziune perfectă a ideilor interlocutorilor, rămîne instructiv și interesant.

Imaginația materiei

CELEBRUL eseu al lui Gaston Bachelard - *Apa și visele* - circula la noi în mediile academice în varianta franceză, cu mult înainte de apariția unei traduceri în românește, care acum, fără a fi tardivă, vine totuși într-un moment destul de ingrat, cînd structuralismul speculativ, oricît de cuceritor ar fi în unele din raționamentele sale, are ceva dintr-o gratuitate fastidioasă. În anumite părți ale sale, acest eseu din 1942 este absolut fermecător, dar în ansamblu teoria în sine mi se pare destul de fragilă, construită pe distincții discutabile și pe raționamente mai curînd hazardate. E interesant că deși speculează la nesfîrșit, cu un fel de supremă voluptate, Bachelard abordează tonul și atitudinea din lucrările sale mai vechi, de filozofia științei, are aceeași rigoare, aceeași precizie (falsă aici), același stil paradoxal scientist, chiar și atunci cînd interpretează versuri. Esul e valoros prin cîteva idei scriptoare, care sînt de extraordinară capacitate speculativă a lui Bachelard. Cel mai interesant mi se pare a fi capitolul *Complexul Ofeliei*, pentru că prilejuește autorului cîteva nuanțări foarte subtile ale identității

Bernard-Henri Lévy

AVENTURILE LIBERTĂȚII

Bernard-Henri Lévy - Aventurile libertății, în românește de Dan Ion Nasta, Editura Albatros, București, 1995, 508 p., 1900 lei

filozoful francez are o viziune foarte echilibrată asupra principalelor evenimente intelectuale consumate în Franța după al doilea război mondial și pînă cam în pragul anilor '80, precum și a marilor actori implicați în ele, mai toți fiind oameni cunoscuți personal de Levy.

Aventurile libertății este un titlu puțin cam prețios și chiar ușor inadecvat, aș spune, pentru această radiografie a vieții intelectuale franceze, care nu mi se pare a fi corect definită printr-un cuvînt cum e "aventură". Cartea a fost elaborată pe parcursul a cinci ani, timp în care autorul, după cum singur ne-o mărturisește, a "vînat prețutindeni documentele și imaginea inedită" sau rară". Problemele urmărite de filozof au toate un *senzațional* cultural - în sensul superior al termenului - fiind vorba de rolul lui Malraux în Spania, de cel al lui Jossote Clotis în mișcarea de rezistență, de mereu discutata

gaston bachelard

• Apela împotr. apela ontologice și apela cosmologică • Complexul Ofeliei • Apela ontologică • Apela estetică • Apela metafizică • Apela metafizică în literatura lui Edgar Poe • Complexul Ofeliei • Complexul Ofeliei • Apela metafizică și apa feminină • Poetica și metafizica • Metafizica • Suprastructura apela metafizică • Vorbesc apela

apa și visele

Esu despre imaginația materiei

editura **univers**

Gaston Bachelard - Apa și visele. Esu despre imaginația materiei, traducere de Irina Mavrodin, Editura Univers, București, 1995, 224 p., 4200 lei

acestui personaj shakespearian și a funcției sale în piesă. Citită cu așteptările bine și precut calculate, cu bucuria reînălțării cu talmăcirea iscusită a Irinei Mavrodin, *Apa și visele* e o carte binevenită.

Horia Andreescu

◆ Dirijorul, un general de armată? ◆ Muzică și adevăr
◆ Dominanta germanică ◆ Întâlniri cu Enescu
◆ Un Festival-sumă

Sebastian-Vlad Popa: *Maestre Horia Andreescu, din perspectiva "directorului de orchestră", exegeza partiturii muzicale se împlinesc și printr-un exercițiu de putere? Se ascunde timid înlăuntrul gestului artistic al dirijorului și vocația de general de armată?*

Horia Andreescu: Această primă întrebare se adresează, văd, atât directorului Horia Andreescu cât și dirijorului Horia Andreescu. Să le desprindem una de alta, pentru că așa se cuvine. Dirijorul și nu directorul este cel ce are menirea de a descifra și transmite mai departe mesajul unei partituri. Că și unul și celălalt trebuie să fie "strategi" riguroși, dar și cu intuiție, în stare să conștientizeze, clipă de clipă, ce se întâmplă, oare aceasta să vă fi determinat apropierea uneia sau chiar a ambelor funcții de mai sus de funcția de general de armată? Sau, că și unul și altul conduc colectivități umane? Aș prefera să lăsăm generalul de armată să se ocupe să ne apere viața iar noi, cei ce slujim oamenii prin mijloacele noastre artistice, să încercăm - mai bine spus, să ne fie dat, să-i ajutăm pe oameni să se orienteze mai frumos în viață. Oricum, acolo unde se manifestă, o "vocație de general", ea nu se "ascunde timid"...

Să vorbim despre dirijorul care ține în mână o partitură muzicală și nu despre planurile unor ipotetice fronturi. Un diriguitor de orchestră, spre deosebire de mulți alți oameni, are avantajul de a se exprima pe sine, exprimând - așa cum reiese de dincolo de notele partituri - ceea ce este omenesc, ceea ce preocupă omenirea. Dar el are acest avantaj numai DACĂ este investit cu o mulțime de daruri necesare acestei uriașe răspunderi: charismă, intuiție, generozitate, o anumită ordine a gândurilor, un bun echilibru între simțirea onestă profundă și judecata lucidă. Ba chiar, cu iubirea de cel pe care tocmai te pregătești să-l *re-dai*, pentru că numai cu iubire i te poți adapta, ceea ce, altfel spus, înseamnă a-i putea cuprinde *adevărul lui*, din opera sa. Ce am spus sună aproape mistic, dar muzica, Marea Muzică, nu este ea o vibrație a sacralului?

Așadar, actul interpretării muzicale cere un exercițiu de putere, dar nu abuz de putere, ca surrogat al darurilor și științei dirijorale.

S.-V.P.: *Există neadevăr în muzică?*

H.A.: "Poezie și adevăr", muzică și adevăr - o relație deloc facilă! Da, există neadevăr în muzică, atât în opusurile - făcătura, adică fără har și

onestitate, dar mai ales în actul interpretativ. Celibidache a ținut să ne împărtășească, la una din întâlnirile noastre, care au fost cele mai frumoase cuvinte care i s-au spus vreodată în urma unui concert: totul a fost adevărat! Să fii adevărat, să surprinzi adevărul altuia și să fii și în stare să-l împărtășești celorlalți - ține de miracol. Noi nu avem parte, în fiecare zi, de miracole...

S.-V.P.: *Muzicianul deține codurile unui limbaj și cunoaște o scriere, un alfabet aparte. De ce apropiați lectura unei partituri: de cea a unui roman, a unei poezii sau a unui scenariu dramaturgic? Sau recurgeți, mai degrabă, la modalitățile geometriului?*

H.A.: Așa este, creatorul și interpretul de muzică operează cu un limbaj diferit de cel al vorbirii curente. Nu adopt însă nici una dintre variantele sugerate de dumneavoastră ca termen de comparație cu modul meu de a mă apropia de o partitură. Muzica își are logica ei în care partea și întregul se află într-o fascinantă devenire a primului termen în al doilea. Admițând că mă apropiau pentru prima dată de un anumit opus, aud în mine citind "partea" și intuiesc, concomitent, "devenirea" ei spre întreg. Este o analiză fenomenologică, deprinsă de toți cei ce am studiat cu maestrul Constantin Bugeanu și care este recomandată și de Celibidache. Dar nici măcar în etapa de analiză, eu nu mă apropiau *cool* de o partitură. Pentru mine logica muzicală se îngemănează cu o "logică sufletească". Pentru că mă adresez cititorilor *României literare*, aș lumina însă o altă apropiere. Este vorba de apropierea care există, în anumite creații, între muzică și cuvânt, muzică și poezie, sau muzică și teatru. Furtwängler spune undeva că muzica "a apărut laolaltă cu cuvântul, ținându-se de el ca iedera de trunchiul copacului". Coralul gregorian este un exemplu în acest sens. Cel mai adesea însă cuvântul este un *impuls* pentru muzicianul - autor de lied, operă, missă etc. Tot Furtwängler: "Ce măreție, ce forță însă poate să confere muzicianul limbajului său, cum prinde el aripi, în timp ce cuvântul rămâne înlăuntrul realității evidente... limbajul muzicii dobândește acea determinare în fața căreia alte limbaje pălesc".

Pentru ca literații să mă ierte că mă raliez acestui gând exprimat de Furtwängler, iată și o altă ipostază: Wagner. Cel care, elev fiind, scria "drame", care și-a scris singur toate libretele, și care a fost un mare muzi-

cian dar și un autentic poet. Ba chiar și un veritabil om de teatru, judecând importanța pe care o acordă el artei declamației. În cazul lui, Furtwängler vorbește de o afinitate electivă între muzică și cuvânt. Visul lui Wagner de a crea "un spectacol total" are la bază ceea ce ceruse și Goethe în convorbirile cu Eckermann: "O confluență de poezie, pictură, cânt, muzică și artă actoricească". Nu este surprinzător pentru unii să constate că viziunile globalizatoare, atât de la modă azi, sînt... bătrîne?

S.-V.P.: *Veți dirija și la a treisprezecea ediție a Festivalului "George Enescu" o lucrare enesciană: Simfonia de Cameră. Îl aduceți pe Enescu în sălile de concert românești și din străinătate cu sentimentul "cărturăresc" al recuperării; cu cel al datoriei față de prestigiile naționale; cu orgoliul unui ascendent de gust sau din pură pasiune?*

H.A.: Sînt mai mulți ani de cînd, pe spirală ascendentă, îmi dau întâlniri tot mai dese și mai lungi, în țară, în străinătate, cu partiturile enesciene. O fac, în primul rînd, pentru frumusețea și valoarea acestei muzici, deci, ca să mă apropiau de termenii întrebării dumneavoastră - din dragoste. Apoi, pentru că mi-am dat seama că stă în puterea mea să fac ceva spre a lărgi cercul celor cărora le este ea destinată. Chiar cu riscul, așa cum s-a întâmplat la Viena, ca, de pildă, în *Simfonia a II-a* un prestigios cronicar să vadă hățiturile unei păduri tropicale. Spațiul german percepe mai greu devenirea, unitatea, logica, novitățile muzicii lui Enescu - numesc aici doar heterofonia. În sfîrșit, am spus-o în ultima vreme de mai multe ori, cred că a sosit momentul adevăratei sale înscrieri în circuitul compozitorilor care se cîntă în mod curent, pretutindeni în lume. Integrala pe COMPACT DISC a creației sale simfonice, pe care o semnez alături de Orchestra Națională Radio și de formația "Virtuozii din București", care va cuprinde nouă CD din care sînt deja gata înregistrate șapte, este prima *integrală pe CD* a opusurilor simfonice enesciene din lume și sper să deschidă gustul colegilor de breaslă - dincolo de Lawrence Foster, care, recent, a înregistrat magistral *Oedip* și două sau trei CD din creația simfonică. Faptul că, la București, Andrei Șerban a semnat un alt *Oedip*, a cărui premieră a fost în Festivalul Internațional "George Enescu" de anul acesta, că la Berlin și la Viena se va monta în stagiunea aceasta *Oedip* (sub semnăturile unor mari regizori și dirijori) îmi îndreptățește încrederea în izbînda acestei

muzici. Că noi, românii, am dovîdă înțelepciune dacă am ști, măcar cînd în cînd, să fim primii care să prețuim "lada de zestre" e de la înțeles. Pare-se că această atitudine însă, nu prea ne-a fost proprie...

S.-V.P.: *Totuși, de ce nu se cîntă Enescu în străinătate?*

H.A.: În parte, răspunsul există ceea ce am spus pînă aici. Aș adăuga totuși ceva. Aflîndu-mă urmă cu cîțiva ani, împreună Filarmonica "George Enescu" Zürich, pentru a cînta, în cadrul Festivalului Rahmaninov, un program Rahmaninov, am avut prilejul, la prînz, să-l cunosc pe avocatul care ocupă de moștenirea muzicală lăsată de Rahmaninov, Prokofiev, Șostakoviți și alții. Ei bine, dacă sînt moștenitori, deci beneficiari ai drepturilor de autor, stimularea programării compozitorilor respectivi devine de-a dreptul o antrepriză de producție, cu mari beneficii financiare, cînd este bine făcută. Doar să existe și o "piață" a bunurilor culturale, ca să utilizăm un termen obsesiv la acest sfîrșit de mileniu.

S.-V.P.: *Sînteți brașoveni stăpîniți perfect limba germană. Turneele dumneavoastră ca dirijor invitat sînt, precumpănitor, în spirit german. Mărturișiți o apropiere intimă, culturală, de valorile limbii germane?*

H.A.: Brașoveni sînt, germanii cunosc, un număr de ani am fost foarte des prezent în spațiul, spunem, de limbă germană. Sigur de-a lungul a cincisprezece a douăzeci și șase de concerte numai în Berlin, de pildă, înseamnă că cariera unui dirijor român. Apoi avantajul invitațiilor s-a deschis și în multe spații. Iată, chiar în timpul ediției de anul acesta a Festivalului "George Enescu", în 15 septembrie am dirijat la Barcelona. Dar, atît pentru ce am adus eu cu mine de la Brașoveni, ca Bickerich, Honnberger, cît și pentru că în casa noastră (soția mea este germanistă), tot de la "Weltanschauung" și pînă la mobilier, exprimă un anumit stil, poate vorbi, în ceea ce mă privește de o dominantă spiritual-culturală factură germanică. Dar, ca muzician, ochii și urechile sufletului meu cuprind și alte zări și sper că cei care m-au urmărit slujindu-l pe Enescu ori pe Șostakoviți să fi constatat acest lucru..

S.-V.P.: *Ați fost, la Brașov, copil de bancă, în liceu, cu Cristi Mandeal. Prin care valori definitorii ale generației dumneavoastră simțiți aproape de Cristian Mandeal?*

H.A.: "Valori definitorii ale generației noastre"? Nu e prea pomoz. Care sînt valorile definitorii ale generației noastre, a celor care bate

Muzică și Adevăr

poarta unei jumătăți de secol de viață? Eu nu mă simt în stare a le analiza acum. Dar pot să încerc să spun ce cred eu că mă apropie de colegul meu Cristian Mandeal: efectul cinstit față de valoare - aceasta în plan general și, în plan muzical - școala dirijorală a maestrului nostru Constantin Bugeanu.

S.-V.P.: Ce vă desparte de el?

H.A.: Nu e bine spus că ne-ar despărți ceva. E mai aproape de adevăr să mă întrebați ce ne deosebește. Și răspunsul meu e scurt și onest: firea. Oamenii, că sînt ori artiști, nu se deosebesc unul de celălalt, în ultimă instanță, prin firea pe care o are fiecare? Acest cuvînt, pentru mine cu înțeles profund și surprinzător, se traduce adesea, în plan artistic - rămînînd însă uneori numai la suprafața lucrurilor - prin temperament.

S.-V.P.: Acum cîtiva ani ați dirijat la Ateneu, pentru numai trei reprezentații, opera Lumea de pe lună de Joseph Haydn. A montat spectacolul Cătălina Buzoianu. Povestiți-mi cum a fost întâlnirea dumneavoastră cu teatrul (Cătălinei Buzoianu) și cu autoarea regiei de spectacol.

H.A.: A reuși o punere în scenă la Ateneu este, din capul locului, ceva inimaginabil. Ei bine, doamna Cătălina Buzoianu, cu imaginația sa debordantă, cu minunata sa capacitate de a pune într-o relație viabilă firescul și efirescul, s-a apropiat, consonant, de demersul nostru riscant. Faptul că acum unii melomani îmi vorbesc cu o nostalgică bucurie de acele momente, cerîndu-mi să reiau ideea unor concerte cu un minim de mișcare scenică și decoruri, m-a pus pe gînduri. Înseamnă că aici există un gol care se vrea umplut.

S.-V.P.: Ați amintit, în acest dialog, de cîteva ori numele lui Sergiu Celibidache. Sînteți discipolul lui Sergiu Celibidache? Se poate spune că sînteți un reprezentant al "școlii" de dirijat?

H.A.: Da, sînt un discipol al lui Sergiu Celibidache, am învățat norm la cursurile de măiestrie ținute de el, dar bazele școlii dirijorale înmate de mine au fost puse, repet, de profesorul Constantin Bugeanu. În fond, atît eu cît și Cristian Mandeal ori Ion Marin, ca să numesc doar doi dintre cei care au mai studiat cu acest profesor, aici am învățat analiza fenomenologică a unui opus. Dar, cum în ideea de "școală" intră și ceea ce de model, eu țin să-l amintesc pe acela care, fără să-l fi cunoscut, din înregistrările pe care ni le-a lăsat, prin ceea ce a scris el despre muzică, a însemnat și înseamnă în continuare foarte mult pentru mine: Wilhelm Furtwängler.

S.-V.P.: Mi-ar plăcea, însă, să evocați din nou momentele apropierei dumneavoastră de Sergiu Celibidache. Am avut bucuria să citesc și eu, dintr-un caiet, cîteva din teoremele de artă dirijorală ale lui Sergiu Celibidache. Ele pot fi lesne convertite în principii de morală practică sau de filosofia culturilor...

H.A.: Iarăși mă disociez de termenii dumneavoastră. Eu n-aș vorbi de "teoremele de artă dirijorală". Aș vorbi de modul în care se apropie el de adevărul unei creații, acel mod de analiză fenomenologică pe care o așez în cazul muzicii, cu suficientă imprecizie, între filosofie și mistică. Vă supărați, maestre Celibidache, dacă vă așez astfel?

S.-V.P.: Mă bucur să observ cum, într-o discuție despre muzică, se instalează lesne aluzii la normele de gîndire filosofică sau mistică. Să privim, însă, și din perspectivă inversă. Spuneți-mi, de ce nu reușește să se facă mai pregnant auzită vocea teoriei și filosofiei muzicale în discursul general cultural românesc? S-a tradus Lyotard dar Boulez nu. O carte a lui Alban Berg a rămas ca și neobservată, cercurile intelectuale nu sînt foarte dispuse să frecventeze astfel de lucrări teoretice...

H.A.: Eu aș fi fericit ca "discursul general cultural românesc" să fie el însuși ceva mai viu, să pasioneze mii de oameni și, în cadrul acestuia, muzica de concert, de operă să fie căutată, dorită, ascultată, ca o formă de comunicare cu celălalt. Comunicare aflată, oricum, în derivă de o bună bucată de vreme. Dacă însuși faptul cultural muzical - concertul, spectacolul - se bucură de un interes mai palid acum, la noi, puținătatea interesului față de comentariul faptului muzical este o consecință lesne de înțeles.

S.-V.P.: De cîteva ani sînteți directorul Orchestrei Naționale a Radiodifuziunii, perioadă ce coincide în mod evident cu renașterea profesională a acestei formații. Dezvăluți-mi cîteva detalii din proiectul de relansare a Orchestrei.

H.A.: Sînt din 1992 directorul, nu al Orchestrei Naționale Radio, ci al celor cinci formații muzicale Radio, ceea ce înseamnă că am datoria de a mă ocupa de evoluția tuturor. Dar, pentru că m-ați întrebat de Orchestra Națională Radio, căreia, evident, îi acord o atenție prioritară tocmai pentru că este "națională", și, fie în direct, fie prin multele înregistrări pe care le face, virtual, se adresează constant, întregii țări, relansarea s-a produs, nu mai este un proiect. A observat acest lucru publicul, au consensnat acest lucru, în repetate rînduri, toți cronicarii de specialitate. Nu e cazul să ne punem cenușă în

cap, atunci cînd această orchestră și nu alta a fost desemnată să reprezinte țara la Festivalul "Europa muzicală", în anul 1993, la München (cu o seară înaintea noastră, Austria a fost reprezentată de Wiener Philharmoniker dirijată de Ozawa); cînd semnez alături de această orchestră prima integrală pe CD a lucrărilor simfonice de Enescu; cînd această orchestră a cîntat în 1994 la Berlin; cînd a fost solicitată în mod expres de dirijorul, care acum este și Secretarul general al NATO, dl. Willy Claes, spre a o dirija el în cadrul recentului festival internațional național de la Atena.

Proiectele mele legate de această orchestră urmăresc, în plan uman-artistic, șlefuirea fiecăruia și omogenizarea tuturor. Iar în plan material, OBLIGATORIU, dotarea cu instrumente noi. La Radio se cîntă pe niște instrumente - mai ales instrumente de suflat și percuție - sub orice nivel, cum nu se întîlnesc la nici o orchestră de nivel mediu în străinătate, necum la o orchestră Radio! Este aproape neverosimil că în pofida acestor instrumente proaste, în pofida faptului că și pianul nostru de concert este grav uzat, noi înregistrăm și că, uneori, reușim să entuziasmăm ascultătorii. Ah, cîtă nevoie este astăzi să ne entuziasmăm prin trăiri artistice...

S.-V.P.: Un prilej ideal de entuziasm pentru noi este pe cale de a se consuma zilele acestea, după două săptămîni în care am asistat la concertele celei de-a treisprezecea ediții a Festivalului Internațional "George Enescu". Cum apreciați programul și nivelul acestei ediții față de precedentele?

H.A.: Ediția a treisprezecea a festivalului enescian îmi apare, prin valorile interpretative prezente, ca o sumă de alte festivaluri Enescu, destul de modeste, mai ales după 1970. Maestrul Mihai Brediceanu a reușit - dispunînd pentru acest festival de fonduri, evident, mult sporite,

față de alte ediții - să invite, mai cu seamă, în plan orchestral, "stele" ca Filarmonicile din Londra, Tel-Aviv, Petersburg, orchestrele Radio München și Radio Madrid. Cît de benefice pentru noi toți sînt întîlnirile sau reîntîlnirile cu artiști de talia lui Radu Lupu - pe care, în mod deliberat, îl așez pe primul loc, pentru "talantul" lui și ceea ce a știut el să scoată din acest "talant", din care, iată, azi, se împărtășesc iubitorii de muzică de pe întregul glob -, Lorin Maazel, Zubin Mehta, Yehudi Menuhin, Sergiu Comissiona, doamna Lory Wallfisch - ultimii trei situîndu-se în fruntea Societății "George Enescu" din S.U.A. Găsesc, de asemenea, firească și binevenită ideea montării unui nou *Oedip*. Într-o epocă a informaticii și mediatizării, vîlva iscată în jurul soluțiilor adoptate pe Andrei Șerban în încercarea lui de a cuprinde diferite ipostaze politice ale raportului uman general valabil: individ - societate va avea, cred eu, efectul de a atrage cercuri largi în sala Operei, întîi din curiozitate și apoi, nădăjduiesc din suflet, din bucuria de a-l asculta și pe Enescu, nu numai pentru a-l "adulmece" pe Andrei Șerban. Simt că-mi lipsește din acest festival Dan Grigore și, apoi, unul-doi dintre marii cîntăreți din lume. Asta ca să rotunjim întregul. Cum acest festival are, în ideea mea, doi adresanți: publicul românesc și lumea iubitoare de frumos de pretutindeni, voi spune că, prin aflul lui la marile concerte, publicul nostru cunoscător și iubitor de valoare, Slavă Domnului, există încă, iar celor de peste hotare - sînt prea puțini jurnaliști străini invitați! - sperăm să li se poată oferi cîte ceva pe calea undelor. Păcat că nu s-a continuat - de astă dată pe CD! - fixarea unor "remember" din festival, cum a reușit s-o facă "Electre-cord" la ultimele ediții. Aceasta era în avantajul României.

„Bietul Ioanide“

RECITIND, cu o imensă plăcere, zilele astea, *Bietul Ioanide* am retrăit parcă emoția (care nu era numai estetică) a anului 1954, când, student fiind în anul al II-lea, am citit, chiar imediat după apariție (decembrie 1953), celebrul roman. A fost, atunci, de ce am ascunde-o?, o efectivă sărbătoare și o mirare aiuritoare că, în acele vremuri, când mai toată literatura română era interzisă (inclusiv cărțile lui Călinescu) ne era dat să trăim apariția unui astfel de roman care ne reinstala, buimăciți, în spațiul literar al perioadei dintre cele două războaie. Era un semn, ne spuneam, de deschidere care a și venit dar, mai târziu, în 1956. Când, în 1955, am devenit redactor la ESPLA, am aflat că romanul lui Călinescu așteptase vreo doi-trei ani libera trecere spre tipar și că, după scandalul declanșat, (activ cu totul a fost N.Popescu-Doreanu), redactorul șef al editurii (dl.Silvian Iosifescu) a fost dat afară iar redactorul cărții (dl.Alexandru Sever) a fost rău sancționat pentru opiniile elogiase despre romanul aflat încă în manuscris. Pentru favorizarea producerii unui asemenea eveniment literar extraordinar merita, notez eu, azi, cinic, să încasezi admonestări și chiar licențieri din serviciu. Oricum, noi, tinerii redactori, priveam la dl.Alexandru Sever ca la un erou care, iată, n-a pregetat să-și asume riscul de a oferi vieții literare, în plin proletcultism agresiv, un mare roman. Dar sînt și comentatori care văd în actul publicării de către Călinescu a acestui roman un fenomen negativ, de pomădare estetică a unui sumbru peisaj literar. Nu cred în astfel de opinii care asociază publicarea romanului acțiunii de colaboraționism a lui Călinescu. Reinstalîndu-mă, pentru o clipă, în epocă, îmi spun unde nu da Domnul să fi avut parte și de alte asemenea festinuri estetice, atunci, în plină sărăcie literară.

DL.Ion Bălu, biograful lui Călinescu și prefațatorul acestei ediții a romanului, crede că *Bietul Ioanide* stă, în bibliografia romanică călinesciană, deasupra *Enigmei Otiliei*. Nu cred, deși îi împărtășesc opinia că *Bietul Ioanide* este una dintre operele fundamentale ale literaturii române. Despre roman s-a scris imens și este aproape hazardat să te rostești din nou. Cred și eu (alături de regretatul meu prieten Paul Georgescu în vestitul său studiu, din 1967, *Sensul clasicismului*) că *Bietul Ioanide* are comun cu celelalte romane, anterioare, ale lui Călinescu, tocmai registrul clasicist și realist balzacian. (Chiar începutul celor două romane sună apropiat, amintind de formula celebră cu contesa care ieșea la ora cinci). Profesiunea eroului e simbolică, durează opere, păstrîndu-și dacă nu seninătatea, măcar liniștea. Ca orice clasicist nu admiră natura, e abstras din contingent și, totuși, sociabil. Nu e tradiționalist, ca, de pildă, Pomponescu, ci tradițional (ceea ce e cu totul altceva), străduindu-se să sporească valorile. Ioanide, observase mai de mult dl.Eugen Simion, e un Meșter Manole modern silit de timpuri să ofere mari sacrificii, propriii copii, pentru a dura o operă. Își iubește copiii, dar nu înțelege să se amestece în educația lor de tineri majori

și, aceștia, în timp ce Ioanide imaginează planuri de orașe sau edificii care să ne fixeze în ochii europenilor, o apucă pe căi greșite, devenind aderenți ai legionarismului. Copiii mor, dar Ioanide, cutremurat interior, continuă să înalte opera. Și ceilalți eroi ai romanului sînt, aproape toți, intelectuali aspirînd la creație. Dar ceea ce-i deosebește fundamental de Ioanide e că nici unul nu trece dincolo de proiect. Pomponescu, vidat interior, năzuiește, fără a putea trece la fapte, să clădească o catedrală a neamului. Ermil Conțescu, geograf, visează la o mare lucrare etnobotanică, cu un impunător ierbar pe regiuni dar n-are forța să-și finalizeze proiectul. Panait Suflețel, erudit orientalist, lucrează la o crestomație de texte din epoca dacă, tracă și romană. N-a trecut de primele două coli, pentru care a cerut opinia specialiștilor străini care avizează entuziast, dar, fatalitate, mai departe nu poate înainta. Hagienuș, și el orientalist, e un eminent specialist, cu bune colecții de vestigii cu grijă adunate, se complică în treburile funcționărești ale ministerului, neputîndu-se realiza. Urmează eroii de panopticum, Gaîtany, versatil, al cărui vis e sinecura unei fundații culturale dotate cu automobil (obține), trecînd nonșalant - cu un rîs factice, desenînd volute cu mîna ascendente sau descendente, după împrejurări - dintr-un mediu în altul, de la un regim politic la altul. D-na Valsamaky-Farfara, descendentă din protipendada de altădată, trăiește din expediente, socotește că nomadismul urban o va salva de bătrînce („d-na Valsamaky, acasă, în camizol, iată o stare de neconceput”), de aceea e peste tot prezentă în saloane, recepții, agape de dimineața pînă seara. Gonzalv Ionescu, și el geograf, pururea în alergare istovitoare după o catedră universitară, nu vede în cărți nimic alta decît bibliografia, gonind peste tot în cancelarii, cabinete ministeriale, casele colegilor după sprijin și protecție. Pentru obținerea rîvnitei catedre, notează naratorul, ar fi gata să accepte reinstaurarea iobăgiei, după cum, dezumanizat, nu s-ar da înlături de la nici o mîrșăvie. Grotescul din roman, bine, confortabil reprezentat e consumat, în bună măsură, cu avatarurile acestui nenorocit Gonzalv Ionescu. Războiul, inclusiv medical, dintre Conțescu și Gonzalv Ionescu pentru dobîndirea catedrei e de un sarcasm nespus și hazul răzbunător al naratorului e că după ce Gonzalv îl asistă pe bolnavul Conțescu (mereu în revenire de formă), titularul catedrei, pentru a o moșteni, pînă la urmă moare, epuizat nervos și fizic, aspirantul. Saferian Manigomian este un degustător de artă care stochează, pentru propria delectare, din magazin, mărfurile (covoare de artă, tablouri, mobilier) pe care ar trebui să le vîndă. Intelectualul Saferian va fi, finalmente, înșelat de propria fiică, Sultana, care, spirit practic, va conferi comerțului rolul său speculativ. Intelectuali sînt și cuplul Smărăndache și Smărăndăchioaia, mereu prompti la dineuri și agape, cerînd îngăduința amfitrionului, de cumva ceremonia s-a terminat prea devreme, să se orienteze telefonic spre o altă reuniune. Smărăndache vînează un post cu leafă fixă, dar convivia nu-l agreează decît în această postură, de colporteur, refuzînd să-l numească undeva. Cît de

G.Călinescu, *Bietul Ioanide*. Roman. Ediție îngrijită de Andrei Rusu. Prefață și tabel cronologic de Ion Bălu. Editura Minerva, col. "Biblioteca pentru toți", 1995.

activ, firesc, trăind în lumea lui desprins de contingent este Ioanide pe atît de solemn protocolar, depinzînd total de anturaj și avid de înalte demnități este ministeriabilul Pomponescu. Antinomia dintre cei doi eroi îi îngăduie naratorului să-i caracterizeze prin contrast. Ioanide preferă naturalețea, singurătatea creației, pe cînd Pomponescu, afabil, nu poate trăi fără anticamera cu vizitatori gata de adulație. Cînd cade de la guvern și vin legionarii (ceea ce-i dă spaima că niciodată nu va mai fi rechemat la minister), Pomponescu, cu anticamera goală, lipsit de adulatori, cu puterea creatoare istovită, se sinucide pentru că refuză să trăiască altfel decît se obișnuise. Pe cînd Ioanide, rămas fără copii, cum spuneam, își păstrează vioiciunea spiritului și întregul potențial creator.

S-AU depistat cîteva romane (de registre diferite, de la cel realist clasic la cel de tip polițist) în *Bietul Ioanide*. Dl.Nicolae Manolescu a apreciat, nimerit, că personajele devin portrete iar acțiunea epică, modalitate narativă. Într-adevăr, arta portretului (magistral demonstrată în *Istoria literaturii*) e, aici, extraordinară și e greu să uiți aceste tablouri lucrate cu penel de mare maestru. Romanul, construcție barocă, prezintă, la o nouă lectură, dezavantajul de a avea lungimi inutile (burți dizgrațioase), care striază epicul. Episodul șicanării de către Pomponescu a construcției lui Ioanide, a celor două edificii impunătoare (primăria și biserica) depășește mult necesarul în arhitectonica romanului. La fel episodul anchetei în jurul asasinării, de către legionari, a lui Dan Bogdan ca și episodul Tudorel. Dar, așa cum este, acest roman cu cheie (Gaîtany - Al.Rosetti, Dan Bogdan - Iorgu Iordan, Gonzalv Ionescu - Mircea Mancaș, Panait Suflețel - Const.Balmuș, Smărăndache - Const.Botez, Gulimănescu - Andrei Oțetea) rămîne, cum cred, una dintre fundamentalele noastre creații românești.

EDIȚIA pe care o comentez e îngrijită de dl.Andrei Rusu, temeinic cunosător al operei lui Călinescu. Cum la reeditarea romanului, tocmai, în 1964, autorul a apucat să facă modificări, unele, rare, stilistice, cele mai dense la episodul jurnalului lui Tudorel (unde a operat amputări) s-a luat, deci, ca text de bază, primele două ediții ale cărții (1953, 1964), reintroducîndu-se, în cursive, pasaje eliminate la ediția a doua. Mai potrivită ar fi fost soluția evidențierii în subsol a acestor pasaje. Prefața și tabelul cronologic, redactate de dl. Ion Bălu, sînt, ca de obicei, substanțiale. E bine că "Biblioteca pentru toți" a Editurii Minerva a reeditat *Bietul Ioanide*, restituindu-ne textul original.

Variația sinonimică

PRINTRE puținele recomandări de redactare ("stil" sau "compoziție") pe care școala noastră le transmite elevilor chiar din primele clase, una dintre cele mai frecvente este aceea a variației sinonimice: "Limba română are multe sinonime. Prin folosirea lor, comunicăm mai clar, mai nuanțat ideile, gîndurile, sentimentele și ne ferim de repetiții supărătoare. Cînd scriitorii doresc să nu repete același cuvînt, folosesc sinonimele acestuia. (...) Folosirea sinonimelor pentru evitarea repetiției nu este caracteristică numai scriitorilor. În lucrările voastre scrise, ca și în exprimarea orală, e bine să folosiți un vocabular bogat" (*Limba română*, manual pentru clasa a V-a, ed.I 1983, p.161). Din recomandările de acest tip lipsește însă orice referire la *riscurile* reluării sinonimice; ca mijloc de a asigura coerența unui text, aceasta poate crea confuzii cînd e folosită impropriu: fie pentru că echivalența sinonimelor nu e perfectă sau evidentă, fie pentru că ea apare acolo unde textul impune reluarea informației printr-un pronume. Căuțînd să evite cu orice chip repetiția unui termen, vorbitorul poate crea ambiguități indezirabile. De altfel, alături de recomandarea de a apela la sinonime, ar trebui să fie amintite și alte mijloace de a evita repetiția: între ele, cel mai puțin rigid e reformularea frazei.

În titlul "Constantin Munteanu și-a desfigurat nevasta și a făcut amor cu fosta lui soție" ("Evenimentul zilei", 460, 1993, 8), coprezența sinonimelor *nevastă* și *soție* în aceeași frază e probabil intenționată. Cele două cuvinte sînt perfect echivalente ca sens (cel puțin în contextul dat), diferențiindu-le doar registrul stilistic. Faptul de a le folosi pentru a desemna două persoane diferite, la mică distanță în text și fără nici o justificare pentru trecerea dintr-un registru stilistic în altul, pare să introducă, fără rost, o distincție între două noțiuni.

Și mai ciudată este folosirea sinonimelor în titlul "Sătulă de euforia alcoolică a soțului, // Dorina Irina și-a omorît bărbatul iar apoi s-a predat poliției" ("Evenimentul zilei" 677, 1994, 12). *Soțul* și *bărbatul* - sinonime aflate în exact aceeași relație de echivalență semantică și de diferență de registru ca perechea citată mai sus - desemnează aici o singură persoană. Fiind vorba de o unică frază, ar fi fost normal doar substituția printr-un pronume: "I-a omorît". Probabil că structura artificială a fost produsă în acest caz de strategia jurnalistică a articulării titlului și a serialității, gîndite ca texte parțial autonome, destinate unei lecturi fragmentare și aleatorii. Dorința de a avea un titlu cu informație cît mai completă (de reținut de la prima vedere) și dogma variației sinonimice explică parțial substituția *soț - bărbat*. În această situație efectul substituției prin sinonim mi se pare însă și mai nefecit decît în primul exemplu: nerespectarea normelor de conectare și substituție poate produce impresia că cei doi termeni desemnează două persoane diferite.

Pentru că nu sînt numite și înregistrate ca atare, asemenea defecte de construcție trec de multe ori neobservate și ajung să se repete. Mult mai accesibilă rămîne ideea că variația sinonimică reprezintă, în sine, indiferent de context, o calitate a stilului.

Efectele dosarului dalmațian

AU APĂRUT în ultimii trei ani numeroase cărți-document necesare pentru cunoașterea adevărului despre *Neadevărul* crud care ne-a guvernat cu strășnicie în anii (cei patruzeci și cinci și mai bine) ai totalitarismului comunist!

Aceste cărți sunt mărturii zguduitoare despre opresiunea la care a fost supus, nu doar individul, ci categorii sociale întregi și, în primul rând, intelectualitatea și țărănimea acestei țări.

Aruncată în închisori, deportată, zdrobită, intelectualitatea românească - cea mai anevoie de înfrânt de către comuniștii importăți din Răsărit - a suportat învinuirile nedrepte, constrângerile economice și pe cele fizice, cunoscând încă din anul 1949 regimul sălbatec al prigonirii iar din 1950 al închisorilor, adică al *exterminării*.

Despre cei rămași în afara temnițelor, dar *stigmatizați*, șicanați, împiedicați să trăiască mai departe, despre rudele celor întemnițați - copii, soții, părinți - suportând, la rândul lor, calvarul urmăririlor, persecuțiilor și al înfometării - despre victimele *dosarului* - s-a publicat, de curând, la Editura Albatros, o carte.

Al. Săndulescu, autorul unei asemenea cărți, intitulată *Efectele dosarului «dalmațian»* este un cunoscut critic și istoric literar pe care-l știu din anii cincizeci și patru, de pe vremea când lucram la *Viața Românească* unde a publicat recenzii, cronici, studii în toți acei ani, fără să bănuiesc nici o clipă că omul zâmbitor, senin, amabil, ascundea cu grijă drama unui fiu iubitor al cărui părinte ispășea, fără vină, ani grei de temniță.

În cartea sa, Al. Săndulescu împărtășește cititorului de astăzi secretul dureros al vieții sale: acela de a fi fost obligat să poarte stigmatul împovorător. Trăind *Sub pecetea spaimii* cum scrie în cartea sa (parafrazându-l pe Mateiu Caragiale), Al. Săndulescu se mărturisește și ne face părtașii unei suferințe ascunse provocată atâtor oameni după instaurarea comunismului.

Intentându-i-se un proces

infam - scenariul șchiop dar deosebit de crud era același pentru toți - tatăl naratorului, învățător într-un sat din județul Râmnicu-Sărat, este "judecat" în pripă (vorba vine, "judecat"), acuzat pe nedrept și întemnițat ani grei de pușcărie, de unde iese după treisprezece ani de chin petrecuți la Gherla, Jilava, Căvnic și prin alte părți cu sănătatea distrusă. Familia a încercat zadarnic să se lupte *cu absurdul* cum se exprimă scriitorul, uimit și astăzi că, spre deosebire de alții, a avut norocul de a-și urma studiile. Nu numai că nu a izbutit să dovedească nevinovăția tatălui, declarat "chiabur" și "dușman de clasă", dar familia rămasă pe dinafară este nevoită să părăsească și casa, și locul unde-și avea rostul, ajungând literalmente pe drumuri. Desprinderea brutală de *epoca aceasta* și intrarea într-un *timp ostil* este cu atât mai dramatică cu cât, în cartea sa, Al. Săndulescu alege *contrastul*: în prima parte a cărții evocarea, mai exact retrăirea (într-atât este de pregnantă!) a unei copilării fericite, într-un loc mirific - *loc care nu mai este*, păstrat doar în memoria afectivă; în cea de a doua parte a cărții înfățișându-se lupta anevoioasă pentru supraviețuire a unui tânăr purtând povara răspunderii unei "familii" alungate din sat și a unui "dosar" care-l împiedica să-și ocupe locul meritat în societate... Bun povestitor, creator de atmosferă, scriitorul re-învie un timp de "*altă dată*" într-o societate românească stabilă, într-un sat din România dinainte de '44 unde cititorul află *senzația de libertate*, un sat grăitor pentru bunăstarea unei lumi așezate, bazată pe bună conviețuire, libertate și belșug. Contrastul puternic de care vorbeam apare cu pregnanță prin evocarea casei părintești, a celor două poduri - mai cu seamă podul casei "mamei mari". De la înălțimea aceluia pod, unde toamna "*se întindea un câmp de ciorchini galbeni și negri, alcătuint un original mozaic*" și "*banițele bunicii se primeneau cu poame noi, cu nuci abia dezghiocate, și cu prune uscate. Podurile erau grele de roade, înlocuindu-și mirosul de praf și păianjeni cu aroma viilor coapte ce se urcau aici ca să ierneze*". "De la înălțimea acelor poduri "*Toate păreau mai mici decât mine, scrie autorul, așa cum erau privite de sus*"...

Desprinderea brutală de epoca aceasta și intrarea într-un adevărat tunel de gheață, apare deci, cu atât mai dramatică. Trăind mereu cu sabia lui Damocles deasupra capului, autorul a avut parte de lovituri, dar și de nesperat ajutor din partea unor oameni minunați ca foștii săi profesori de la Universitate, ei înșiși loviți, mai târziu, de ciuma comunistă. În pagini emoționante, Al. Săndulescu, un excelent portretist, evocă în carte pe binefăcătorii săi care se numeau: Tudor Vianu, G. Călinescu, Vladimir Streinu, Al. Rosetti și alții. Remarcabil mi se pare, printre multe altele, capitolul *Reîntâlnirea cu G. Călinescu*, despre care Al. Săndulescu afirmă, pe bună dreptate: "...ca om el a ajutat nu

numai un tânăr ca mine, ci și pe colegii lui de generație, mai toți adversari literari, a depus mărturie la Tribunal în favoarea lui Ovidiu Papadima acuzat de crimă de război (firește, în anii '50), l-a primit la Institut pe Vladimir Streinu după ieșirea din închisoare și, de asemeni, pe Dinu Pillat." Și, mai departe Al. Săndulescu subliniază atitudinea intelectualului care, deși scrisese ce scrisese, se dovedise solidar cu intelectualitatea din care făcea parte: "Omul a fost uman și, în practică, a respins lupta de clasă. Prezența mea în Institut, în martie 1963, când tata încă mai era în închisoare, este una dintre destul de numeroasele dovezi." Recunoscând slăbiciunile omului: "El a fost și este judecat de unii cu deosebită asprime pentru atitudinea lui politică, într-adevăr detestabilă, din primii ani de după 23 august 1944"... Al. Săndulescu afirmă, pe bună dreptate, că: "Institutul pe care G. Călinescu l-a creat într-un sens mai larg a creat o școală, prin care au trecut cei mai buni critici și istorici literari ai ultimelor patru-cinci decenii". Și (citez) "Școala lui a depășit de mult zidurile Institutului, având o influență benefică și fiind singura care n-a abandonat supremația criteriului estetic."

Emoționant mi se pare portretul lui Dinu Pillat, *intelectual de seamă al țării* cum îl definește Al. Săndulescu, capabil de gesturi incredibile, pornite dintr-o înălțime morală cu totul ieșită din comun, dar care-i vor provoca mari suferințe: "Rar mi-a fost dat să cunosc un om de atâta franchețe intelectuală, cu atâta dragoste pentru literatură și pentru cei care făceau primii pași pe terenul ei nu o dată accidentat."

De departe, însă, se observă preferința lui Al. Săndulescu pentru *ultimul său profesor*, Vladimir Streinu, al cărui portret se desprinde parcă din adâncul unei profunde admirații și al unei nestinse afecțiuni. Și nu doar din pricină că Vladimir Streinu împărțise celula cu tatăl autorului dar și din pricină "fermecătorului om" cum îl numește adesea: "Era un bărbat frumos, în care natura lucrase în perfectă concordanță cu legile armoniei". "Un esthet în întreaga lui ființă, făcându-și din frumos o lege a vieții, evita în orice domeniu convenția, locul comun, uzat, vulgarizat."

De la modul sobru și nu fără eleganță de a se îmbrăca, până la felul comportării și vorbirii sale, se vedea personalitatea care se supraveghează și se construiește cu luciditate pe sine. Ca formulă spirituală, Vladimir Streinu se găsea în descendența lui Alexandru Odobescu, Titu Maiorescu, Duiliu Zamfirescu..."

Scrișă cu nerv și cu eleganță, cartea lui Al. Săndulescu *Efectele dosarului «dalmațian»* este o carte-document, dar, cum scrie însuși autorul, o carte de istorie-trăită, care invită la meditație prin dezvăluirea unor adevăruri contrastante, atâta amar de ani, din păcate, ascunse.

Eugenia Tudor-Anton

O întâlnire în Grecia

Dej, la Oslo, la un congres, l-am întâlnit din nou pe Alexandru Rosetti, destul de mazilit, dar care, ca de obicei, împreună cu Iorgu Iordan și cu Alexandru Graur, era trimis să reprezinte lingvistica românească. Imi ceruse articolul lui Virgil Ierunca despre G. Călinescu, pe care l-a citit pe nerăsuflăte, obiectiv și apoi că „Optimistul” ar fi meritat o chelălăie mai aspră. Am profitat de un accident de cale ferată și l-am închis într-un compartiment, silindu-l să-mi spună ce se petrece în țară. Voiam să știu ce gândesc acei intelectuali care au pactat cu diavolul și ce soartă le pregătesc guvernarea. O frază mi-a rămas în minte: „Cel mai greu de suportat e disprețul noilor stăpâni față de oameni, felul în care te umilesc.”

În această umilință ne-am întâlnit cei plecați cu cei rămași. Când, în diaspora fiind, citeai sau auzai că se vorbește de România, de noi fapte de ale lui Ceaușescu, plecai capul și îți încovoiai spinarea așteptând alte lovituri și alte motive de a te rușina. Astfel „geniul Carpaților” era prezent pe tot globul; chiar dacă ai fugit de el, nu scăpai de miasele duhului său malefic.

Una din cele mai triste experiențe am trăit-o în Grecia, într-un ținut prăpădit din Thessalia. În piața centrală, cea mai frumoasă clădire era banca de schimb. Am intrat cerind drahme pentru mătăsoasele noastre mărci germane, pe care directorul, în persoană, - un grăsun cu o musteață de cărbune subțire - le-a numărat mîngîindu-le solemn parcă ar fi cîntat la harfă. În timpul acestei sacre ceremonii, iată că intră un domn tînăr, sportiv și politicos. Bancherul întrerupse nemulțumit de deranj numărătoarea și vru să afle ce dorințe are. I se răspunde cu o întrebare: „Schimbați lei?” - „Lei, ce-i asta?” - „Lei... Roumanie.” Grăsunul făcu ochii mari: „Lei, nu există!”, și cu un gest cu care alungi un ciine îi arătă ușa. Românul insistă: Vine din Turcia și are o pană de automobil, nu are alți bani decât leaful lui de medic pe o lună - lei - nu sînt bani de furat nici falși. N-a auzit dumnealui niciodată nimic despre România? Bancherul răspunde traducînd una din cele mai des chiuite strîgături la meetinguri: „Ceaușescu - România”, și mîna îi deveni mai teapănă: „afară”. M-am gîndit mai întîi să-l omor pe grec, mă simțeam și eu batjocorit cu tot portofelul meu păstrător de mărci. Pe urmă, certînd pe bancher și lipsindu-l drept pedeapsă de bănuții noștri, am repetat cu el formula „Ceaușescu - România” și setea de sîngiuri s-a întors spre Dimbovița.

Citiseam tocmai răsucitele memorii ale lui Iorgu Iordan în care el povestește cum a plecat înainte de război cu o bursă în Franța. Ministerul învățămîntului i-a dat o sută de lei, pentru care, la Paris, a primit o sumă mai mare de franci. Erau lei-aur. Și lingvistul își comentează politicește chilipirul: „Era munca bietului țaran român chinuit”. I-am relatat medicului împlinirea cu Iordan, dar aceasta nu i-a sporit buna dispoziție. L-am ajutat cît am putut și ne-am despărțit cu Ceaușescu pe buze. Astăzi mă întreb dacă nu cumva are și el ca mulți alții nostalgia îngropatului de la Ghencea și se pregătește să voteze - fie un primar, fie un senator, fie altceva - întoarcerea vremurilor apuse la Crăciunul 1989. Sînt unii cărora li se pare că nu au fost destul de umiliți încă. Sau n-au cunoscut niciodată sentimentul de demnitate. Pentru mulți jugul e o necesitate vitală, o desfătare.

Paul Miron

Quieta non movere

DUPĂ masă jucasem o partidă de biliard, jos, la "Pompieri", cu Gabriel Dimisianu, Geo Dumitrescu și Eugen Jebeleanu. Soția lui Jebi, marea pictoriță Florica Cordescu, asista amuzată la ciorovăiala noastră. Achiu cînos, încercat de trei ori, să rămîie strîns lipit de colț, ca să te-arunce drept în kekke, cum dădea Geo, adorabilul nostru *ruspeteur*, mai rar... Pe urmă, Florichii i se făcuse rău. Cu multă precauție, o purtaseram pe sus pînă în holul castelului, sinistru de cînd regina Maria, după moartea regelui Ferdinand, pusese să fie vopsit în negru. O așezaseram cu infinită grijă pe ființa aceea atît de fragilă pe canapeaua de mătase gri de lîngă ușa ce dădea spre bufetul unde servea *Mimi-pied-rouge*, o fată care purta ciorapi roșii. În tot *Pelișorul*, ne aflam doar noi. Pînă să vină doctorul, trecuse un timp. Florica ședea respinsă, inconștientă, abia mai respirînd. Ne învîrteam în jurul ei, zăpăciți. Jebeleanu țipa, se agita... Și-atunci îmi venise ideea să-i dezlipesc bolnavei gleznele, pe care le ținea încrucișate, să circule sîngele; cînd i-am atins degetele, ea a tresărit, s-a îndoit brusc de șale și m-a privit fix, cu oroare...

Doctorul sosit din Sinaia vorbea de ceva grav. O urcaseră în apartamentul lor.

Pe la unșpe, mă culcasem în odăița mea de la mansardă cu ferăstruica pătrată, ale cărei vitralii germane așterneau înăuntru ziua o potecă feerică, lăsînd neatinsă în părți semiobscuritate tihnită: ai fi zis *Filozoful*, tabloul miniatural pictat de Rembrandt.

În toiul nopții, un răcnet grozav, bărbătesc, un urlet înspăimîntător, mă trezi. Am sărit din pat. Mă uitai la ceas. Era spre trei. "A murit Florica!" mi-am zis îngrozit. Încă un zbieret, și mai sfîșietor, apoi încă unul interminabil făcură să vibreze pereții de lemn...

Puțini bărbați au fost văzuți

suferind atît după soția pierită și așa de multă vreme. Jebeleanu era un fidel, omul unei singure femei. Deși ascundea în el un vizir, un pașă. Deseori lui îi plăcea să le invite la marile localuri de lux, sau la barul de noapte, pe prietenele Florichii, doamne frumoase, distinse, inteligente, *femmes de tête*, cum le zic franțuzii. Risipea nebunește banii, răsfrîndu-le și ocrotindu-le cu strășnicie. Arăta-mi se spusese - ca un sultan în mijlocul unui gineceu. Odată, un tip, la barul *Atlantic*, se apropiase invitînd îndrăzneț la dans pe una din "cadîne". Ce scandal! Ce furună! Jebi sărise la bătaie.

La restaurantul de la "Casa scriitorilor", acest poet strălucitor avea masa lui rezervată, printr-o convenție tăcută, prima din dreapta, cum intrai. Nimeni nu se instala acolo. Dacă vreun mototol de provincial încerca să ia loc, venea repede Miți și îi șoptea convenția.

Prin septembrie 1983, vîzîndu-mă trist, Jebi începuse să mă poftescă la masa lui. Nu prea vorbea. Așa, cîte o replică, aruncînd scînteii din ochii lui verzi de lup solitar, dacă în sală apărea un ins caraghios. Cel mai mult se înviora cînd, pe la mese, vreun "nebun", sau "nebună" spunea tare o chestie care-i făcea pe ceilalți să-și lase capul în jos...

Într-o seară, mîzgălea în joacă ceva pe hîrîte. Pe urmă a împins alene foaia scrisă spre mine, zicîndu-mi: "Poți s-o păstrezi, dacă vrei".

Am luat hîrtia în mînă, m-am sucit nițel, s-o bată mai bine lumina, și-am citit:

Trîndavă juneță

Sclavă orișicui

Din delicateță

Viața mi-o pierdui.

Cu inițialele: *Tr. de e. j. sept. 1983.*

Era scuza îngerească a derbedeului de Rimbaud. Altă traducere mai bună nu cunoscusem.

Ce nimereală, îmi spuneam repedînd în gînd:

Oisive jeunesse

à tout asservie...

De la smerenie la amuzament

PRESUPUNÎND - în spiritul teoriei vocațiilor - că divertismentul, veselia drolatică (care nu lipsesc din folclor) trebuiau să-și fi găsit, cîndva, prilejul de a se manifesta artistic în poezia cultă, am scotocit mult timp după textele ce ar fi putut servi de amuzament. Am constatat prezența unor versuri de acest gen abia la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și nu în poeme autonome, ci doar în cîteva fragmente din prima piesă de teatru cunoscută la noi, în farsa școlară *Occisio Gregorii in Moldavia vodae tragedice expressa*, compusă la Blaj sau la Oradea prin anii 1777-1780. Și iarăși e cazul să ne întrebăm de ce atît de tîrziu cînd astfel de cîntece de petrecere datorate unor călugări, clerici și studenți și caracterizate printr-o stranie libertate a spiritului, prin spontaneitate și savoare circulau în Europa de foarte mult timp. De mai bine de cinci sute de ani - s'ar zice - din moment ce faimoasa culegere *Carmina burana* (cuprinzînd 250 de poezii goliardice latinești, 55 germane și 2 texte dramatice) datează din prima jumătate a secolului al XIII-lea. Apoi se știe, de pildă, că secolul al XV-lea italian a fost în mare măsură unul al cîntecelor de carnaval - produse ale trîndăviei literaților și erudiților Academiiilor vremii. Echivocul, jocurile de cuvinte nostime, aluziile deocheate deveniseră un element însemnat al literaturii și pususeră, în epocă, pecetea peste spiritul italian.

Poezia distractivă de carnaval și versurile de cîrciumă erau legate, orice s-ar spune, de viața publică - urbană - de existența unei burghezii ușurate, a unor centre de cultură și a unui tineret studios care să-și poată permite la răsîmpuri, clipe de relaxare și jovialitate. O astfel de burghezie cultivată care - convinsă că tot ce contează pe lume este să trăiești în veselie, - își găsea răgazul să se amuze, să-și satisfacă instinctele grosolane printr-o literatură burlescă de mare și imediat efect prin pitorescul, nerușinarea, caraghioslucul și senzualitatea ei - nu a putut să apară la noi decît foarte tîrziu. Din pricina absenței unui învățămînt de înaltă ținută și a unui tineret instruit nu a fost posibilă nici apariția fenomenului goliardic. Nicăieri în cronici nu au fost semnalate - din cîte știu - bandele de *Vaganten*, de studenți cheflui, erudiți și pierde-vară care, drumețînd plini de vioioșie, să cînte despre vin și dragoste, să

improvizeze, spre a se amuza și a amuza, versuri licențioase, să scandeze trîncăneala lor obscenă și vorbăria lor hazlie.

A fost de ajuns, însă, să se înfiripe în Transilvania cîteva centre spirituale și să se înființeze un colegiu teologic unit la Blaj pentru ca junii seminariști să găsească imediat și chiar sub încuviințarea înaltelor fețe bisericești prilejul de a intra în circuitul european al spectacolelor libertine - cu cîntece de petrecere în latinește, românește și ungurește. Și prilejul era, ca mai peste tot în Occident, - Carnavalul (Fărșangul). Piesa de teatru de care aminteam la început era ea însăși semnul bizar și tardiv al intrării noastre, cum s-ar zice, în Europa. Descoperim acolo cîteva lungi fragmente versificate, cu elemente parodice și reflexe absurde. "Horholinae cantio" seamănă izbitor cu avalanșa de formule maledictive a descîntecelor, dar, rostite în registru comic, acestea produc un modern efect disturbativ. Și jurămîntul de credință pe care îl solicită personajul *Gregorius* (domnitorul) unui viitor secretar conține acumularea magică de vocabule ale descîntecului, dar și aici, ivirea din loc în loc, a mășcărilor și rimelor trîznite complică mesajul în sensul burlescului. Cel mai interesant fragment este cel care, fidel modelului goliardic, se intitulează *Testamentum Bachii*. Versurile lui sînt - cum observă N. Manolescu: "mult mai îndrăznețe decît tot ce s-a scris la noi pînă la acea dată" prin răsturnarea consternantă a valorilor creștine și prin elogiul comic măreț făcut trupului împărțit, prin testament, de către Bachus convivilor și tuturor petrecăreților prezenți și viitori. Dînd drumul vorbelor cum îi vin la gură, în rime vagi, ieșite fără efort ca atunci cînd te știi scăpat de sub control, Bachus rîde de defectele lui ca de slăbiciunile comune care îi pot indigna doar pe proștii veșnic paraponisiți. Cultivîndu-și din dragoste viciul, el dă frîu liber imaginației. Spiritul, pus în mișcare nu atît de plăcerea obscenului cît de plăcerea artisticului, dă naștere, cu vervă, la forme și asocieri zurlii, reușește combinații nebanuite, condimentate cu vinovate "porcărele" și cu alte ingrediente de carnaval. În atmosfera mohorîtă a evului mediu românesc se auzeau primele hohote de rîs.

O flacără albă

A D R I A N DOHOTARU a trecut printre noi ca o flacără albă. Și nu de puține ori ne-a luminat întunericul sufletesc și ne-a făcut să gîndim mai intens. A fost ca o flacără încă din

anii tinereții sale de ziarist, denunțînd stări de fapt comuniste de nesuportat, a fost ca o flacără ca dramaturg, luînd apărarea într-o piesă ca *Anchetă asupra unui tînar care nu a făcut nimic*, purității morale a unei generații tinere în fața unor moralști profitori, a fost ca o flacără ca diplomat, căutînd perspective pentru imaginea și cultura acestei țări pe alte meleaguri. A fost ca o flacără albă. Destinul flăcărilor este să dureze puțin. Să ardă pînă la sacrificiu. Adrian Dohotaru a făcut asta

cu surîsul pe buze, cu eleganță, cu o generozitate aproape impersonală. Chiar ultimul său drum a fost un astfel de drum, al arderii, al sacrificării, al dăruirii de sine și, mă întreb prin absurd dacă azi ar trăi și ar primi aceeași însărcinare - chiar știind ce-l așteaptă - nu ar răspunde la fel? Acceptînd sacrificiul în numele țării? Un mai înalt elogiu nu cred că se poate aduce unui ambasador, unui diplomat, unui scriitor român. Rămîne în sarcina diplomației românești să facă din acest exemplu de dăruire un model grăitor pentru noile generații de diplomați și rămîne scrisului românesc, teatrului, să facă din piesele, din personajele lui Adrian Dohotaru niște fericite ocazii de întîlnire, de reîntîlnire cu spiritul său cumpătat și neliniștit, căutător de soluții de viață dar și de idei. Teatrul său - din care amintesc *Concurs de împrăjurări*, *Insomnie*, *Triunghiul Bermudeilor*, *Îndrăgostiții de la 9 seara*, *Hitler al XVII-*

lea - a fost analitic și scormonitor, dramatic de exact și uman. A scris și poezie, volumele *Privire liberă*, *Ora 24*.

E obligația noastră, a scriitorilor, să punem opera lui cu mai multă grijă pe cîntarul posterității, e misiunea actorilor și regizorilor ca între atîția autori străini să găsească și puțin timp românesc pentru dramaturgul de mare valoare care a fost Adrian Dohotaru. Prin teatrul său, prin personajele sale, Adrian Dohotaru trăiește, e cu noi, e mai viu decît mulți dintre noi. Și asta-i o mîngiere care oprește lacrima și dă naștere unui colț de invidie colegială și creatoare, nouă, celor rămași să mai scrijelim cu unghia pe tencuiala tot mai îndoliată a literelor române după plecarea lui.

Iosif Naghiu

CRONICA
DRAMATICĂ

de Marina
Constantinescu

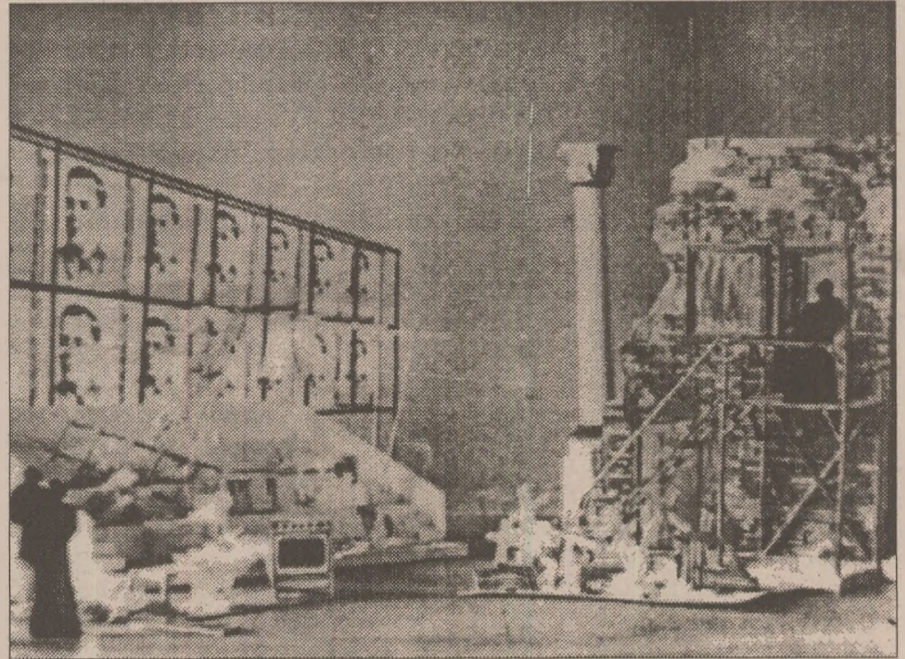
Comunismul pe-un picior de plai

Cititorul se poate întreba de ce un cronicar de teatru se apucă să scrie despre o operă. "Oedip" de George Enescu pus în scenă de Andrei Șerban la Opera Națională din București nu este un pretext muzical de a mai asculta o dată, cu alți soliști, compoziția enesciană. Libretului scris de Edmond Fleg, precum și muzicii lui Enescu, păstrate ca atare, li se oferă acum o *interpretare*, o direcție scenică amplă și dinamică. "Oedip" este un spectacol complex, de teatru și de operă, deopotrivă, despre care critici de teatru și critici muzicali pot face analize complementare, încercând să urmărească, din două puncte de vedere, construcția teatrală și muzicală a lui Andrei Șerban și George Enescu. Astfel, "Oedip" nu este un spectacol ușor nici pentru distribuție, nici pentru cor, nici pentru orchestră și, nu în ultimul rând, nici pentru public. Cu alte cuvinte, "Oedip", așa cum a fost citit de Andrei Șerban, a fost un șoc pentru toată lumea: și pentru cei cărora le-a plăcut și pentru cei cărora le-a displicut. Și nu e vorba doar de acea parte a publicului conservator, obișnuit cu montări tradiționale. Timp de patru ore vedem în opera "Oedip" istoria României de la origini până în prezent, speculată în câteva momente cheie. Soarta lui Oedip este dublată de destinul blestemat al poporului român. Căci numai un blestem, o prea crudă neșansă a fost comunismul, plantat cu mult elan și în România, un teren ce s-a dovedit extrem de fertil. Și comunismul continuă, cu față "umană" pe acest picior de plai, de la structuri și ierarhii valorice absurde și revoltătoare până la mentalități. E ușor să-ți schimbi părul, mai greu, se vede treaba, e cu năravul, care din fire, n-are lecuire. Această versiune scenică dureros de ironică acutizează realitățile anilor pe care i-am trăit și pe care îi trăim. E rîsu-plînsu românului. În spectacolul lui Andrei Șerban, tema destinului este o ecuație cu doi termeni: soarta individului în relație cu soarta colectivității. Extinzînd noțiunea de destin, regizorul face să se vadă prin prisma ei istoria. Încă din primul act se produce pe scenă o explozie de semne teatrale și simboluri, care își mai estompează pe parcurs abundența. Sîntem purtați într-o defilare istorică vizuală de la geneză, la ritualurile folclorice și religioase, la monarhie, la regimul comunist trecut și prezent, la revoluția din '89, la mineriade. Nu este doar o actualizare, o contextualizare. Este mult mai mult. O întregă lume bolnavă, abe-rantă - din care soarta criminalului și incestuosului

Oedip reprezintă doar o parte - invadează scena și se arată în toată oroarea ei. Muzica devine o expresie naturală a vieții. Strigătele, notele intenționat false amplifică viziunea teatrală. Ritmul spectacolului se accelerează, se transformă într-un *boule de neige* care înghite steaguri roșii, steagurile revoluției, fără stemă la mijloc, secera și ciocanul, portrete, forțe polițienești, coroana regală, Casa Poporului, cămășile verzi, copii bolnavi de SIDA, handicapați, coșciuge, chipuri de copii în rame îndoliate... Uniformele înlocuiesc, rînd pe rînd, fastul vestimentar. Cetatea din Teba suportă și ea o succesiune a conotațiilor. Ea este la fel de bine cetatea lui Gheorghiu-Dej sau un lagăr de concentrare marcat de sîrmă ghimpată și supravegheat de un amenințător reflector. Simbolul totalitarismului este Sfinxul, figurat prin Stalin, o păpușă hidoasă, animal și femeie, focar principal al maladiei comuniste. În actul final, tărîmul făgăduinței este America, locul unde "pocăitul" Oedip va muri. Ironia nu dispăre nici aici. Statuia Libertății, stegulețe fluturînde, președinte zîmbitor, alt fel de sloganuri, rachete nucleare, cerșetori, porumbelul păcii...

Un al doilea pilon al spectacolului este tema exilului. Oedip este exilat. Copil, este alungat din Teba, apoi este forțat să plece din Corint pentru ca, în cele din urmă, să se auto-exileze din Teba salvată chiar de el ca să curme perpetuarea blestemului. Dar, în interpretarea lui Andrei Șerban, tema exilului este cu mult mai dramatică pentru că Oedip, ca într-un palimpsest, sînt Enescu însuși, Brîncuși și, inevitabil, Andrei Șerban. Suferința exilului a măcinat, în alt fel, dar tot săpînd urme, ca și suferința celor exilați în propria țară. Mi se pare semnificativ că Andrei Șerban n-a separat viața lui George Enescu de opera sa, mai ales că în timpurile noastre acest lucru este practic imposibil. George Călinescu susținea asta referitor la Eminescu. La marii creatori, viața și creația sînt dependente profund și mi se pare un argument care susține ideea regizorului. Fiecare, exilat sau nu, a trebuit să plătească, într-un fel sau altul, pentru opțiune. Un portret uriaș al lui George Enescu din ultimii ani de viață, marcat de boală și de suferința îndepărtării definitive de țară, atîrnă deasupra scenii cutremurător.

Niciodată ascultînd "Oedip" (cu minunatul David Ohanesian, pe care nici de data asta nu-l egalează nimeni) nu m-am gîndit la o asemenea interpretare regizorală foarte originală, provocatoare și

șocantă totodată. Ideile lui Andrei Șerban se susțin în spectacol, indiferent dacă acest tip de spectacol ne place sau nu (nu o dată ne revin în minte imagini din "Cîntarea României"). În această montare tragi-comică sîntem mai contemporani cu Oedip, cu destinul lui Enescu și al nostru decît aș fi crezut. Chiar dacă, așa asamblate piesele, nu este comod. Mi se pare însă o distanță între fondul spectacolului și formele lui. Deși rolurile sînt solicitante și complexe, cei distribuiți nu se ridică la înălțimea pretențiilor, cel puțin teatral vorbind. Deși mișcarea scenică este foarte amplă, incluzînd corul și balerinii, gesturile sînt încă rigide, exterioare. Deși comunismul este un kitsch de uriașă proporții, decorurile lui Cătălin Arbore sînt mai degrabă abstracte. Tușa îngroșată a spectacolului ar fi-putut merge pînă la capăt, cu un kitsch "controlat", în care dacă ai adus pe scenă mașină, poți aduce și un cal adevărat, care să necheze în stînga și în dreapta, și nu unul pe roțile ca și bielele oite ridicol motorizate, cărora le-ar fi stat mai bine zburdînd pe scenă sau în sală. Obiectele, cele mai multe dintre ele, folosite ca elemente de decor nu merg pe linia bine îngroșată a montării, dezvoltînd un fel de kitsch în sine, paralel. Nu la fel se întîmplă cu costumele realizate de Viorica Petrovici. Multe detalii nu sînt finite și nici chiar terminate. Poate și graba și pasiunea cu care s-a lucrat își spun cuvîntul. Important cred că este

mesajul concret anticomunist al lui Andrei Șerban. Este mai degrabă un rafinement al ideilor și nu unul și al formelor (puritatea performanță a "Trilogiei antice" rămînd un etalon) poate și pentru că obiectul studiului, comunismul, nu este el însuși o esență rafinată.

"Oedip", dincolo de toate, este un eveniment, un spectacol document, care nu-și va pierde în timp această coordonată deoarece ISTORIA ultimilor ani rămîne în afara cortinei de fier, coborîta încă, și așteaptă, răbdătoare, să-i fie scrise paginile.

Opera Națională Română - "Oedip" de George Enescu. Libretul - Edmond Fleg. Traducere - Emanoil Ciomac. Conducerea muzicală - Cornel Trăilescu. Regia - Andrei Șerban. Decoruri - Cătălin I. Arbore. Costume - Viorica Petrovici. Maestru de cor - Stelian Olariu. Distribuția: Sever Bamea, Nicolae Urdăreanu, Adrian Ștefănescu, Dan Zancu, Florin Diaconescu, Paul Basacopol, Pompei Hărășteanu, Mihnea Lamatic, Dorin Mara, Gabriel Năstase, Gabriela Drăgușin, Lucia Cicoară, Dorina Cheșei, Mihaela Agachi, Cristina Cotescu, Georgeta Cosmescu.

"Oedipe"

La căderea cortinei, în seara premierei pentru public, Laplazele au fost furtunoase. Rar un asemenea succes la o premieră de operă! Este publicul mai deschis la nou decît credem? sau decît breasla muzicienilor? căci negarea vehementă a venit deosebi din partea acestora, adică a celor ce o cunosc și sînt atașați mai adînc de creația enesciană. Este firesc să dorești ca imaginea iubită să rămînă intactă, așa cum ai cunoscut-o, dar este tot afit de firesc ca ea să se schimbe; rămîne de văzut dacă schimbarea este convergentă sau divergentă față de datele fundamentale ale operei - și datele ei fundamentale sînt în primul rînd cele muzicale. De aceea tema ce-și propune această cronică este să analizeze dacă sub unghi muzical spectacolul Operei Naționale răspunde așteptărilor.

Este greu de departajat ce aparține muzicii și ce spectacolului propriu-zis; presența muzicală luată în sine nu acoperă, evident, întreg cîmpul estetic al operei, iar relația ei cu punerea în scenă obligă la considerarea unor elemente exterioare muzicii. Un prim aspect care determină sonoritatea globală, este raportul voci-orchestră. Dotați cu microfoane miniaturizate, cîntăreții evoluează dezinvolt pe scenă și pe pasarelele din sală, intră în relații dramatice cu partenerii, se mișcă bine și liber într-o foarte binevenită teatralizare a genului. Dar, din amplificarea vocilor cea dezavantajată este simfo-

nia, căci din splendoarea orchestrației lui Enescu se receptează doar ceea ce trece peste zidul fonic al vocilor. Or, compozitorul revendică pentru opera sa ca esențială "calitatea simfonică". Și asta nu pentru că ar fi vorba de o retorică simfonică agresivă ci dimpotrivă: țesătura cvasi-camerală, de o incredibilă suplețe și sensibilitate este "ca o oglindă de apă luminată sau întunecată de reflexele schimbătoare ale acțiunii". Cînd Andrei Șerban spune, într-un interviu, că a pus microfoane pentru că orchestra "este puternică", te întrebă dacă a ascultat-o cu adevărat. Și chiar dacă regia își dorea o prezență mai violentă a vocii în ambianța sonoră generală, soluția nu este cea mai fericită, căci împingînd orchestra în plan secund, ascultătorul este păgubit de o componentă esențială.

Nu intenționez să discut aici scenariul lui Andrei Șerban, pe marginea libretului lui E. Fleg, dar dacă în actele I și III există o concordanță de atmosferă între partitură și imaginea scenică, în actul II ruptura este evidentă. În sonoritățile cele mai diafane din întreaga operă, corul nevăzut cu delicate voci feminine cîntă "Adonis, pe purpură și aur culcat, alături de Afrodita" în timp ce pe scenă se vede un lagăr de concentrare și se petrec grozăvii; în sinopsul din programul de sală se spune "Corul înaltă ode conducătorilor autozeificați". Atunci, cum se explică nostalgia infinită a eroului pentru acele locuri - o spune chiar el și se aude și

muzica nespun de dulce în pasajul "Corinte, Corinte..." - numindu-le "dar al Afroditei" cînd, aflat la răscrucea a trei drumuri, ezită înainte de a-și alege, fără să știe, destinul.

Nici imageria americană în viziune de Cîntarea României pe invocarea înțelepților atenieni nu este mai fericit aleasă. Simplitatea arhaică, diatonismul luminos al corului ce anticipează lumea sonoră radioasă în care se rezolvă tragedia prin redemptiunea lui Oedip, nu se potrivește cu concretețea reductivă a ceea ce se petrece pe scenă.

Trebuie subliniată performanța excepțională a întregului ansamblu de a realiza, într-un timp scurt o partitură extrem de dificilă și într-o concepție regizorală ce îi solicita alte atitudini decît cele uzuale. Fără îndoială, conducerea muzicală a lui Cornel Trăilescu a fost hotărîtoare în asamblarea tuturor elementelor, dar o subliniere aparte se cuvine pentru participarea de o calitate artistică deosebită a corului, pregătit de Stelian Olariu.

Despre divizarea rolului între cei doi interpreți s-a vorbit mult; vîzînd spectacolul, soluția pare rezonabilă. Sever Barnea aduce personajului o tentă poetică, un lirism și o anume putere introspectivă, chiar dacă o voce mai masivă l-ar fi avantajat în momentele dramatice. În privința lui Nicolae Urdăreanu se poate spune că are tocmai amploarea, acel timbru întunecat cerut de rol; dar nu întotdeauna volumul vocal, nuanțele mari aduc și tensiune, de aceea marea monolog din ultimul act (dezavantajat și de regie) ca și confruntarea din actul III nu au o creștere organică și nu ating paroxismul pe care investiția în volum a vocii l-ar presupune. De relevant sînt personajele create -

nu numai cu expresivitate muzicală dar mai ales cu personalitate scenică proprie - de Pompei Hărășteanu-Forbas și Florin Diaconescu-Păstorul. Dan Zancu, un Creon bine condus vocal pe tot parcursul, mi s-a părut puțin prea mefistofelic - în fond, cei ce trec neatinși prin avaturile istoriei, trădîndu-și senini, pe rînd, toți stăpînii nu au neapărat chipul negru al personajului - să ne uităm înapoi. În apariții mai scurte Adrian Ștefănescu, Dorin Mara, Paul Basacopol, Gabriel Năstase, Mihnea Lamatic și-au construit rolurile foarte îngrijit.

În distribuția feminină Iocasta Gabriellei Drăgușin se impune prin farmec și substanțialitatea vocii ei frumos timbrate; Dorina Cheșei dă Antigonei un chip mult mai conturat și dramatic decît obișnuit, afit vocal cît și scenic; Meropa - Mihaela Agachi - este gravă și hieratică; iar ca Sfinx, Lucia Cicoară cîntă colorat, cu penetranță, dar îi lipsește parcă misterul.

Încercînd o regupare a impresiilor lăsate de montarea lui Andrei Șerban, din punctul de vedere al unui cronicar muzical dar și din acela al unui spectator care iubește opera, aș spune că am intrat în sală dorind să văd un spectacol de operă (deci, mai mult de auzit, decît de văzut) și am plecat de la un spectacol de teatru (mai mult de văzut, decît de auzit).

E bine? E rău? Regretabil e doar că din această dilemă, nu știu dacă perdantă nu iese muzica lui Enescu.

Elena Zottoviceanu

Lumi separate

Zece zile de "amore esclusivo per il cinema", citești pe un panou uriaș, plasat lângă Palazzo del Cinema. Un "amor exclusiv" nu lipsit de scene. Într-o declarație fulminantă, celebrul producător De Laurentiis amenință că n-o să mai trimită niciodată filme la Veneția, critică selecția (în care nu a fost inclus filmul dorit) și conchide că "așa zisa Mostră de cinema de la Veneția nu e de fapt decât o mostră săracă a unui Lido gol și trist"... Săracă? Această ediție (a 52-a, a celui mai vechi festival de film al lumii, apărut în 1932), ediția care a celebrat 100 de ani de cinema și 100 de ani de Biennială a beneficiat de o subvenție guvernamentală de 6 miliarde și 650 milioane lire. Ceea ce pentru unii înseamnă o mostră săracă, pentru alții poate să însemne mai mult decât banii alocați de stat pentru cinematografia unei țări, pentru un an întreg! Dacă în privința sărăciei și a selecției lucrurile sînt discutabile, încă și mai discutabilă e ideea de Lido "gol și trist". Dimpotrivă. Mostra '95 s-a plasat, mai mult ca oricînd, sub semnul aglomerației. Aglomerație de spectatori (o mare de tineri), aglomerație de "acreditați" din lumea largă, aglomerație la casele de bilete, aglomerație la serviciul de presă, la intrarea în săli, la Casino, la Excelsior, peste tot cozi -sufocante, exasperante, dar pline de "amore esclusivo per il cinema"... Așa cum explica Gillo Pontecorvo, directorul festivalului (și regizorul unui film admirat și la noi, *Bătălia pentru Alger*), Mostra a luat, în timp, proporții din ce în ce mai mari și mai greu de stăpînit organizatoric. Important e că Lido n-a fost gol, a fost, poate, prea plin. Cît despre "trist", era greu să fie trist în prezența lui Alberto Sordi! Dacă această ediție a Mostrei a căpătat o lumină specială, faptul s-a datorat nu prezenței starurilor americane (deși au fost: Mel Gibson, Jack Nicholson, Kevin Costner, Tom Hanks) ci "leilor" italieni Alberto Sordi și Monica Vitti (Lei de aur pentru carieră). Alți doi lei de aur pentru carieră au plecat în America. Unul cu Martin Scorsese (care, deși nu a reușit să termine montajul la filmul anunțat pentru Veneția, a fost prezent pe scenă, cu aerul lui de mafiot sicilian iremediabil americanizat) și celălalt cu Woody Allen (care, deși a avut un film în festival, "în afară de concurs", și deși era prezent la Veneția, nu s-a prezentat pe Lido, invocînd legendara-i timiditate plus alergia la conferințele de presă, drept care, pentru a n-a oară, un premiu oferit lui Woody Allen a fost ridicat pe scenă de altcineva: de operatorul Carlo di Palma). Cu o comedie semnată Woody Allen în program, Lido n-avea cum să fie trist. Un Allen, dacă nu la nivelul

marilor lui filme, totuși în plină formă. *Atotputernica Afrodita (Mighty Aphrodite)* a însemnat cel mai rotund și mai stenic film din festival. Un ziarist "de sport" (comentator și iubitor de box, jucat de fragilissimul Allen, cu un aer dezorientat, pierdut în spațiu, și cu o inteligență care face mereu K.O. realitatea), o criză conjugală, o "adoptiune" fericită, ideea trăznită a tatălui adoptiv de a căuta să descopere "mama adevărată" a copilului lui și de a o face neapărat fericită (deși ea era deja o fericită "actriță porno" și, în timpul liber, prostituată la domiciliu, o blondă plină de haz, cu picioare de doi metri și cu o voce de desen animat).

Povestea contemporană se intersectează, la fiecare pas, în filmul lui Allen, cu un...cor de tragedie antică (filmat la teatrul grec din Taormina) care comentează și se amestecă în "drama" lui Woody, cu efecte de un umor nebun; corul antic sfîrșește prin a țopâi pe muzică modernă, ca într-un musical de pe Broadway! Cînd corul îl invocă pe Zeus, i se răspunde "pe robot": "Vorbește Zeus; nu sînt acasă; lăsați un mesaj după bip"!... Încăput pe altă mîină, tot acel excentric "mixtum compositum" ar fi degenerat în kitsch sau în stîngăcie lipsită de puls. Prin privirea inconfundabilă a lui Woody Allen el devine spirit, ironie universală, toleranță acidă. Cum remarcă un critic italian, după filmul lui Woody Allen: chiar și un balon de săpun poate fi o capodoperă!

Altfel, criză teribilă de capodopere, și la Veneția. Competiția a fost dominată de filme între "bunicele" și bune, selecția a fost marcată de o eterogenitate descumpănitoare, chiar și pentru privitorul specialist. Toată "masivitatea" Mostrei, toată aglomerația de filme din program părea să se plaseze, de multe ori, sub semnul aleatorului. Apoi, e greu de acceptat ideea că o Mostră "de artă cinematografică" optează, în "deschidere" și în "închidere" pentru filme americane care nu prea au nimic comun cu arta. N-ar fi, oare, mai potrivit, ca un asemenea maraton cinematografic să se încheie cu o nouă proiectie a filmului care a cucerit Leul de aur? De remarcat, în aceeași ordine de idei, că cinematografiile est-europene au fost extrem de palid reprezentate în competiție. E de necrezut, totuși, că din tot ce s-a produs în Est, în ultimul an, nimic n-a fost demn de interes și apt pentru competiție, decât un film (nu lipsit de sensibilitate, dar minor) din Kazachstan?

Într-o Mostră supraaglomerată, ticsită de secțiuni și de evenimente paralele, de întoarceri în timp (un singur titlu, fie și în paranteză: *Călătorie în Congo*, din 1926, de Marc Allégret și André Gide - doi geniali

Joan Collins, nu în *Dinastia*, ci într-un frumos miez de Iarnă, de Kenneth Branagh (alături de Jennifer Saunders).

nonconformiști, aici neașteptat de cuminți, ca într-o "teleenciclopedie" avant la lettre), de prospecții în viitor - să semnalăm faptul că Veneția '95 a pus în discuție la modul foarte serios, și nu grăbit -superficial, cum am mai auzit prin alte părți în ultimii ani - ideea de introducere în sistemele de învățămînt ale lumii a unei științe a "audiovizualului". De la copii pînă la bătrîni, de la America pînă la lumea a treia, oamenii își petrec, azi, mai mult ca oricînd, o bună parte din timp în fața unui ecran cu imagini. Oamenii sfîrșitului de secol: prizonieri ai imaginii, supuși dictaturii imaginii. Cum poate fi stăpînită, de privitor, toată această invazie a imaginilor asupra nervilor care "o vor" - altfel decât prin cunoaștere?

Programul Mostrei - repet, de o amploare fără precedent - s-a dovedit mult mai interesant la "lectură" decât la vizionare. Deși, se știe și se vede, -iar Mostra n-a fost decât o mărturie în plus - "cinematograful e în criză", interesul publicului pentru film pare să fie în creștere. În Italia, de pildă, numărul de spectatori urmează o linie spectaculos ascendentă: de la 92 milioane de spectatori în 1993, la peste 100 de milioane în 1995. Ce caută, în fond, lumea, la cinema? Simplificînd la maximum totul, s-ar putea spune că lumea caută, la (în) cinema, în primul rînd *o poveste*. Caută - fără să o știe - îmbinarea fericită dintre poveste și povestitor (pentru că, vedem atît de des povești compromise de povestitori sau povestitori compromiși de poveste).

Festivalul venețian s-a vrut și a fost o amplă "expoziție de filme", o fereastră deschisă spre lume (deci și spre lumea filmului), o "cameră cu vedere" spre imaginile și spre imaginarul unei lumi. Spre povești și

povestitori.

Bombe, masacre, 1975, Belfast, IRA, ura între oameni care, trăind alături, trăiesc în "lumi separate", o fetiță palidă, în transă, își caută tatăl pe străzile pustiite, în mijlocul dezastrului (*Nimic personal*, de Taddeus O'Sullivan). Un criminal povestește, cale de 110', cum a tranșat el carnea, grăsimea, oscioarele zecilor de victime; detalii de fișă psihiatrică, între științific și morbid (*Der Totmacher*, de Romuald Karmakar, tînăr (n.1965) regizor german; cupa Volpi pentru interpretare masculină: George Götz - un lung monolog, cu sclipiri de nebunie și de orgoliu, în fața unui anchetator impenetrabil și a unui grefier angelic care, cînd aude ce aude, vomită peste birou! Un bătrîn, funcționar la Poștă, morocănos și singur, își pierde mințile după o prostituată cu patru copii și fără suflet; criza de senilitate erotico-agresivă e declanșată de o farsă (scrisori anonime de dragoste, trimise bătrînului de o tînără vecină, nefericită, fotoreporteră la un cotidian, în căutare de senzații tari (și tînăra și cotidianul) - *Fără expeditor*, de mexicanul Carlos Carrera. Un alt bătrîn - "dar satirii nu au vîrstă", zice regizorul, interpret principal, la conferința de presă - un satir obsedat de fete și de înghețată, într-un film urmărind "pulsăția erotică și nebunia jubilarie", un fel de "jurnal intim" trecut la persoana a treia, marcat de "obsesie și fetișism", dar, susține regizorul (portughezul Joao Cezar Monteiro) pentru cei dispuși să-l creadă, și un film despre cinema: "pentru că statutul cinematografului chiar așa este: obsesie și fetișism" (*A comedia de Deus*, un Leu de argint, ex aequo, "donat" de Juriul condus de Jorge Semprun). "Lumi separate" și în filmul lui Claude Chabrol (proclamat de "Cahiers du cinéma" "cel mai bun regizor francez de azi", *Ceremonia*, produs de Marin Karmitz: o familie burgheză fericită - și o servitoare nouă (Sandrine Bonnaire) rece, ușor absentă, aparent impecabilă și, în secret, analfabetă ("peste 3 milioane de analfabeți, azi, în Franța", zic statisticele); analfabeta se împrietenește cu o fată zurlie și crudă (Isabelle Huppert), și, împreună, fac un antologic cuplu criminal: unite de frustrare, de un trecut sîngeros incert, și de "ura de clasă", într-o seară, pe nepusă masă (deși, din prima secvență, plasată în cea mai pură normalitate, aștepti că servitoarea lui Sandrine Bonnaire să scoată un satir lichidează toată "familia fericită", care tocmai asculta, în living, "Don Giovanni"... "Am făcut ultimul film marxist", glumește Chabrol, "lupta de clasă continuă". Două "cameriste" de actualitate, două "margarete" (vă amintiți filmul Verei Chytilova?) înecate în ferocitate, "resentimentul social"

Woody Allen și Helena Bonham Carter în *Mighty Aphrodite*

care naște violență. (Tandemul Bonnaire - Huppert - Cupa Volpi pentru interpretare feminină; printr-o coincidență semnificativă, toate premiile de interpretare pentru roluri principale le-au cules deci trei personaje "criminale").

O tânără familie în euforia începutului; un soț care se sinucide, gest de neînțeles pentru femeia care, peste câțiva ani, încearcă să-și refacă viața, dar nu reușește să uite, pentru că nu reușește să înțeleagă "de ce". Până când află: există o lumină de o frumusețe extraordinară, pe care, uneori, lumea de dincolo o trimite spre noi; orice muritor care o vede nu îi poate rezista, și pleacă spre ea (*Maborosi*, al japonezului Hirokazu Koreeda). Un copil fură un pistol și împușcă un traficant de droguri ca să-și salveze un prieten, și el traficant (sînge și clișee în lumea negrilor, *Clockers*, de Spike Lee cu un polițist fără vlagă, chiar dacă e Harvey Keitel). Un copil, într-un spital, ciudățeniile și anomaliiile lumii adulte, evadarea din mediul căruia nu i se poate adapta (*Cardiograma*, de Darezan Omirbaev). Pierderea și regăsirea unei "biciclete" (de fapt "tricycle" vietnameză, ricsa taxi - "cyclo") în infernul vietnamez, un infern cu sex și violență: *Cyclo*, care își revendică o (*dublă*) paternitate ilustră: *Hoți de biciclete*, al lui De Sica și *Taxi Driver*, al lui Martin Scorsese). Sortii au vrut ca Leul de aur să acorde acestui film (al tînărului Toan Anh Hung), deși, de acord cu cronicarul de la "Corriere della sera": "n-a fost cel mai frumos film din festival".

O fetiță paralizată, în urma unui șoc (moartea mamei) e adusă de la țară, plimbată pe la toate spitalele unui oraș, în filmul iranian *Det, adică fată*, de A. Jalili, admirator al celui mai prestigios regizor iranian, Kiarostami.

Povești, povești... Și povestea unei terapii prin poveste. Și nu o poveste oarecare, ci *Hamlet!* Un actor

sătul de lumea filmului - țipătoare și goală - cheamă alți actori: dezmoșteniți ai soartei și, în plină iarnă, într-un sat, într-o biserică părăsită, montează, cu ei, "Hamlet". Filmul e o comedie plină de inimă și grație. Pe măsură ce repetă "Hamlet", viața devine parcă mai suportabilă, Shakespeare îi propulsează într-o stare de dulce frenezie. Toată mașinăria hollywoodiană și toate filmele de mare montare nu fac cît un singur spectacol cu un Shakespeare jucat bine!, are curajul să propună Kenneth Branagh (*Într-un frumos miez de iarnă*, filmul care ar fi meritat, cred, mult mai mult decît o "mențiune" în palmares).

Povești, povești... În toate, serii de „lumi separate“: pe același glob, în același oraș, în aceeași cameră, în același individ. Și, cu cîteva excepții, (povestitori întunecați sau doar obosiți. Aerul obosit al filmelor: un reflex al oboselii unei lumi? Sau al oboselii unei arte? O artă care trece printr-o "criză de creștere" la împlinirea unui secol? "E o criză a creativității", e de părere Pontecorvo. "E o criză de idei, și nu de bani", afirmă Scorsese. Ce poate face festivalul pentru acest "bolnav"?, se întreabă retoric directorul Mostrei, obosit de a fi văzut, în preselecție, sute și sute de filme proaste. În primul rînd, pentru acest "bolnav", "per amore esclusivo", festivalul continuă să existe, ca un argument în plus al continuității cinematografului. Criza e așa cum este (și ca dînsa sîntem noi), dar, orice ar fi, "the show must go on". Dar, vorba cîntecului din filmul lui Branagh: "De ce?", de ce trebuie show-ul să continue?"

Răspunsul în numărul viitor.

Eugenia Vodă

Fontamara

◆ Ignazio Silone avea 30 de ani și era în exil cînd a scris *Fontamara*, în 1930. Fascismul domnea în Italia, Silone era un opozant de stînga cu responsabilități politice și cu toate acestea romanul său nu e deloc ostentativ tezig: el povestește istoria unui sat sărac din regiunea sa natală, Abruzzi, ai cărui locuitori sînt atît de obișnuiți să fie uitați de toți, încît nu mai așteaptă nimic de la viață și se refugiază în străvechi superstiții. Cartea a fost tradusă de curînd la Grasset, cu o prefață de Maurice Nadeau.

Doamna Taylor

◆ Cu actrița americană divorțată recent pentru a șaptea oară, scriitoarea engleză Elizabeth Taylor (în imagine) nu are în comun decît numele. Născută în 1912, a făcut studii clasice la Abbey School, în Berkshire, a fost guvernanta, apoi s-a căsătorit și și-a crescut propriii copii. În orele libere pe care i le lăsau îndatoririle de soție și mamă, ea și-a dat frîu liber imaginației, scriind zece romane și cinci volume de nuvele, pe subiecte ale existenței banale de familie tradiți-

onală engleză, pe care detalii neașteptate o deturnezează, făcînd să se întrezărească și alte aspecte ale vieții. Remarcabil psiholog, cu o artă a povestirii în tradiția marilor romancieri englezi, Elizabeth Taylor, care a murit în 1975, este reeditată acum atît în Anglia cît și în Franța, unele nuvele ale sale (precum cele din volumul *Hîrtia de muște*) fiind considerate bijuterii ale genului.

Disc

◆ La editura Salabert a apărut un disc Costin Miereanu, cuprînd patru lucrări simfonice: "Călătorie de iarnă 2", "Oglinzi celeste", "Timpul trandafirilor" și Simfonia I "Un timp fără memorie". Dirijori: Fr. X. Bilger, Jean Claude Pennetier și Yves Prin la pupitrul unor orchestre franceze.

Marele țar alb

◆ Romanul *Marele țar alb*, apărut recent la Ed. De Fallois - l'age d'homme, încheie trilogia lui Vladimir Volkoff începută cu *Oamenii țarului* și continuată cu *Falșii țari*, ce cuprinde perioada 1584-1613 din istoria Rusiei. Marele țar alb este Mihail Romanov, adolescent adus la putere de un popor vlaguit de impostorii precedenți. La acea epocă, Rusia, atacată din toate părțile, minată dinăuntru, era pe punctul de a se prăbuși. Cu un remarcabil suflu epic, Volkoff urmărește căderea și restabilirea miraculoasă,

Vladimir Volkoff

Le Grand Tsar Blanc

ce va asigura trei secole de pace civilă. Adevăratul erou al acestui roman, susține autorul, este ortodoxia care i-a salvat pe ruși din convulsiile ce le marchează istoria.

Centenarul uitat

◆ Îi plăcea să spună "Sînt născut în același an cu cinematograful, o nenorocire nu vine niciodată singură". Michel Simon, născut acum 100 de ani și mort acum 20, este marele uitat al sărbătorilor din acest an ale celei de a 7-a arte. Născut la Geneva, el și-a împărțit adolescența între mezelăria familiei și școala străzii. Iubea în mod special animalele și cînd a ajuns celebru a

avut o adevărată menajerie. Anarhist, antimilitarist, anticonformist, a devenit gaullist în mai '68. Cel mai frumos rol al lui Michel Simon a fost însuși viața sa picarescă și pitorească. A jucat în peste 100 de filme și în 50 de spectacole de teatru, personajele sale groțesti, trănite, pline de umor fiind iubite de public. În imagine, în rolul de neuitat din *Afurisitul de bunic* (1968).

Maestrul Claude Chabrol, flancat de actrițele care au cucerit *Cupa Volpi* pentru interpretare feminină: Sandrine Bonnaire și Isabelle Huppert.

în fiecare zi, de luni până vineri, puteți audia la Radio Total, între orele 22,00-24,00

TALK-SHOW-uri LIVE

FM 94,2 MHz

TOTAL

RADIO

637.37.90; 637.56.45

un radio actual

Luni: Portrete din gulagul românesc - Irina Corbu
Marți: Câinele de pază - Cornel Nistorescu
Miercuri: Punct și virgulă - Carmen Bendovski
Joi: Fiți întreprinzători - Bogdan Teodoriu
Vineri: Taxiul de noapte - N.C. Munteanu

Revista revistelor

Fără politică !

ÎNCEPÎND cu noua sa serie, **LUCEAFĂRUL** s-a hotărât să nu mai găzduiască texte politice, să urmeze un "program estetic" - reamintește în nr.30 redactorul șef Marius Tupan. Dar nici această variantă - zice el - nu-i e convenabilă puterii, care "sponsorizează" doar pe cei ce o susțin manifest. Și atunci, ne întrebăm, ce rost mai are tabu-ul impus colaboratorilor (scrie Șerban Lănescu, la rubrica sa *Minimax* - "Aducându-mi aminte de interdicția redacției: «Fără politică!», tac și înghit"? Las'că, oricât de strict "estetic" s-ar dori programul ("literatură, comentarii adecvate despre aceasta, nimic mai mult") subiectul interzis nu poate fi evitat, și numărul de față o dovedește cu prisosință. * Poți să faci o revistă a revistelor, cum e excelenta rubrică a lui Horia Gârbea *Presiunea presei* ignorând politica? Nostim e că spiritualul coleg se străduiește el să (înă seama de pretențiile gazdelor, alegând subiecte neutre dar pînă la urmă nu poate rezista. Comentând știrea că marele şahist Kasparov va veni să joace un simultan cu personalitățile noastre politice, Horia Gârbea iese din programul de figură impuse, pentru a-și face numărul liber ales: "...Ce n-am citit pe la noi este că tărășenia va costa 50.000 de dolari (onorariul maestrului) care vor fi suportate din fonduri ale Praterului, deci ale contribuabilului. Adică am ajuns să scot eu bani din buzunar pentru distracțiile lui Oliviu Gherman, iar presa face din asta eveniment. Mai bine s-ar duce în Cișmigiu unde nu costă nimic și publicul e asigurat. Ba chiar ar trebui să ne plătească domnii politicieni ceva după modul catastrofal în care mută piesele pe «șicher» (alt cuvînt încrustat în limba de lemn ciînesc). Orice spui - de lemn îl faci! Mai bine ia-ți couponul și taci." * Nici "comentariile adecvate" la cărți n-au cum să scape de tenta marcat politică, mai ales cînd e vorba de un volum ca *Pentru Europa* de Adrian Marino. Recenzentul, Alexandru Spănu, prezentînd cartea, își expune precaut polemic și propriile păreri despre integrarea europeană (un subiect complex, pe care n-ai cum să-l privești "strict estetic"), consecvent în a susține teza "complotului mondial": "...Oare francezii, germanii, englezii s-au gândit vreodată să renunțe la naționalismul lor apăsător? Nu cred! Ei sunt

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care va rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42.
(foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13.
Abonamente: 3 luni - 6.500 lei; 6 luni - 13.000 lei; 1 an - 26.000 lei; ISSN 1220-6318

LA MICROSCOP

Mușcătura slugii

UN PERSONAJ la care m-am gîndit de multe ori în ultimii ani e fosta slugă a nomenclaturii P.C.R. Și dacă aveți curiozitatea să recitiți romanul lui Filimon, *Ciocoi vechi și noi*, veți avea, pînă la un punct, o descriere care se potrivește întrutul lumii noastre de tranziție.

Filimon, cu nasul lui de prozator, nu se încurcă în complicații epice. În timp ce nomenclatura fanariotă petrece la etajul de sus al unui imobil, jos ciocoiul trag și ei un chef. Iar ulterior ciocoiul sînt cei care iau locul stăpînilor. Interesant e că schimbarea nomenclaturii se petrece tot după o revoluție descîntată. Filimon n-are nici informații, dar nici organ să adulmece cum au stat lucrurile cu mișcarea lui Vladimirescu. El vede excelent evoluția persoanelor, dar scapă din vedere ansamblul din care ele fac parte. Un posibil capitol de mare interes din romanul lui Filimon lipsește, din pricină că romancierul nu știa cum stau lucrurile, în profezie. Filimon nu simte de pe deasupra conflictului dintre Tudor și eteriști e conflictul ruso-turc și că și Tudor și eteriștii jucau roluri de pioni în marea dispută. Spre deosebire de Tolstoi care cunoștea datele problemei din *Război și pace* de la vîrf, Filimon al nostru a rămas la suprafață în privința raporturilor dintre așa-numita revoluție a lui Tudor și mișcarea eteristă. Dar nici Ion Ghica, diplomat vreme îndelungată, nu simte, în *Scrisorile sale* cum funcționa mecanismul. Ori poate, știind, n-a vrut să-l divulge. Pe vremuri, cine pătrundea în casta diplomației nu se juca de-a dezvăluirile nici chiar cînd ajungea la vîrsta memoriilor.

Chiar dacă nu e în stare să dea cea mai bună explicație cu putință, Filimon simte excelent cum se schimbă clasa politică. Slugile

nomenclaturii sînt cele care devin noua nomenclatură. Sloganul acestora e "Fă-te om de lumea nouă, să furi cloșca de pe ouă".

Cuvîntul-cheie care leagă două momente istorice separate de peste o sută de ani e hoția. Pentru sluga vechii nomenclaturi care se bate cu pumnul în piept cu fidelitatea ei față de putere, lovitura de stat e, pînă la un punct, sfîntă. În schimb, sluga pecceristă, care se vede în fața unei schimbări de macaz, măsoară lucrurile pe două cîntare. Cel dintîi e unul al eficienței. Iar cel de-al doilea e legat de un așa-numit proces al erozării și erozării slugilor.

Iau ca exemplu partidul lui CVTudor, pentru momentul actual. Minuscul și fără mare impact, acest partid intră în joc mizînd pe existența resentimentelor. Ajunge în Parlament numai după anularea a aproximativ un milion de voturi. În loc să-și facă o strategie de viitor, acest partid se mulțumește să agite sloganurile sale inițiale.

Mușcătura slugii devine vizibilă din clipa în care un zero politic precum CVTudor anunță că el nu mai poate fi om politic decît dacă va candida la președinție.

Fosta slugă de partid avea, înainte, un loc asigurat în inventarul de funcții de pînă în '90. Acum, sluga joacă pe mize mari, uîndu-și condiția.

Sluga a devenit feroce după ce și-a dat seama cam ce ar avea de cîștigat. Dar cine știe să citească datele marelui joc își dă seama că cu cît sluga devine mai isterică, cu atît posibilitățile ei de a se impune sînt mai scăzute.

Îndrăznesc o profeție - peste doi ani partidul lui Corneliu Vadim Tudor va însemna în politică tot atît cît înseamnă CVTudor în literatura română, adică mai nimic.

Cristian Teodorescu

Consiliu triplează încă vreo două organisme asemănătoare a căror menire e să se ocupe tot de problemele românilor din străinătate. Că banul public e risipit cu lărghețe de primul ministru ca să-i facă hatîruri lui CVTudor nu e o noutate. Premierul are puțini laudători, așa că nu se uită la calitatea lor. Cu o generozitate de contabil prost, care știe că nu plătește din buzunarul lui, îi răsplătește pe cei care vorbesc de bine despre opera sa de ducere a țării de rîpă. Așa s-a pricopsit țara cu o nouă secretară de stat care este, potrivit lui Ion Cristoiu, "cea mai proastă operă a marelui scriitor alături de *Cîntare omului*". Fata lui Argezei, care s-a mutat pe neaunțate de la PUNR la PRM, e caracterizată de editorialist în felul următor: "Respectiva persoană are toate datele pentru a nu-și găsi locul în fruntea Consiliului pentru Problemele Românilor de Pretutindeni. Șerpuirii morale (a trecut fără să clipească de la PUNR la PRM), diletanțismului politic absolut (o acțiune ratată devenită peste noapte om politic) i se adaugă apartenența la un partid respins categoric de imensa majoritate a românilor de peste hotare." Nici românii din țară nu se dau în vînt după înjgheburile nerușinate numite "România Mare". * Pe pagina întîi a *ADEVĂRULUI* din 12 septembrie, un articol intitulat *Prioritate științifică românească depusă la Oficiul de stat pentru Invenții și Mărci, SICRIUL ERGONOMIC*. La dreapta articolului e înfățișat și fluturașul prin care se face reclamă obiectului menționat. Cităm cite ceva din descrierea invenției: "Sicriul realizat în mare parte din material lemnos ieftin are un aspect sobru și o linie modernă. El ia în considerare dimensiunile antropometrice caracteristice poporului român și anume: înălțimea medie la

bărbați de 172 cm și limită de 180 cm la 83% cum se poate vedea din paginile 2 și 3 ale pliantului, atît cutia cît și capacul sicriului se pot asambla ușor de către două persoane cu îndemînare obișnuită și fără nici o sculă deosebită. Sicriul se prezintă descompus pe elemente componente și se păstrează într-o cutie de carton de dimensiuni ce se prezintă în figura alăturată. Sicriul astfel ambalat în cutie de carton poate fi depozitat discret sub pat sau în alt loc ferit de priviri curioase. O dată cu sicriul se livrează și crucea, respectul (?) și accesoriile textile impuse de datina ortodoxă." Această probă practică de grijă față de mortul român e opera Societății Naționale de Ergonomie care, zice pliantul, numără în rîndurile sale personalități marcante ale științei, culturii, religiei, artei și economiei, cum este spre exemplu Înalt Prea Sfințitul Părinte Dr. Vasile Costin Țirgovișteanul, Arhiepiscopul Țirgoviștei. * Preții din județul Constanța aflînd că la o întrunire a lor a fost invitat și senatorul Gheorghe Dumitrașcu incineratorul, nu numai că au refuzat să-l primească printre ei, dar au adresat și un protest ziarelor, reamintind că senatorul e autorul unui proiect de inspirație atee care urma să dea peste cap ritualul ortodox de îngropăciune. * Sabina Funar a anunțat că va candida la postul de primar al Clujului, socotind că femeile sînt marginalizate în actuala legislație. Această doamnă Fujimori a Clujului n-a anunțat deocamdată dacă va candida în calitate de soție a primarului sau ca independentă. Te pomenești că patimile politice vor dezbină familia Funar.

Cronicar

Tipar: grupul drago print

TIPOGRAFIA FED, Calea Rahovei 147, sector 5 - București; tel: 335.93.18; fax: 311.33.75

16 pag. - 500 lei